

تصویب میکند قیام نماید ( تصویب شد )  
 ماده ( ۶ ) وزارت مالیه برشهای سالیانه سهام را بموض مالیات قبول خواهد کرد ( بدون مذاکره تصویب شد )

ماده ( ۷ ) توزیع سهام واخذ وجه در تمام نقاط مملکت بتوسط بانک شاهنشاهی وشعب وعمال آن صورت خواهد گرفت .

( گفته شد درشور اول اکثریت بجذب این ماده شد برای اینکه اگر باختیار وزارت مالیه گذارده شود بهتر خواهد بود آقای وکیل الرعایا اظهار نمودند درشور اول اکثریت بجذب این ماده نشد فقط گفته شد که چون این مواد راجع باساس استقرار است بودن این ماده در اینجا لازم نیست بهترین است در نظامنامه که برای این استقرار نوشته میشود این ماده در آنجا ذکر شود و در هر حال بودن این ماده لازم است برای اینکه شاید در خارج ایران مابین آنجا بخواهند شرکت نمایند و اگر تصویب نشود که شعب بانک اوراق سهام را توزیع واخذ وجه نمایند آنها از شرکت در این استقرار محروم خواهند بود .

آقای ارباب کیخسرو گفتند همین طوریکه گفته شد شاید در خارج مملکت ایران بخواهند در این استقرار شرکت نمایند در این صورت کلمه [ در تمام نقاط مملکت ] زیادی خواهد بود [ گفتند صحیح است ] ثانیاً ماده ( ۷ ) بجذب ( در تمام نقاط مملکت ) بمبارت ذیل قرائت شد .

ماده ۷ توزیع سهام واخذ وجه بتوسط بانک شاهنشاهی وشعب وعمال آن صورت خواهد گرفت .  
 رئیس — هر کس این ماده را بطوریکه اصلاح شده تصویب مینماید قیام کند [ اغلب قیام نمودند ] .

ماده ۸ — طالبان سهام حق دارند مبلغی را که ابتداء بعهده میگيرند در ده قسط ماهیانه باید دارند و یا آنکه چند نفر بشرکت يك باچند سهم را خریداری نمایند .  
 ( بدون مذاکره تصویب شد )

ماده ۹ — وجه قرض فقط بمصرف اصلاحات اساسی و ضروریات مهمه فوق العاده که مجلس شورای ملی تصویب مینماید خواهد رسید .  
 ( این ماده نیز بدون مذاکره تصویب شد )

ماده ۱۰ — برای نظارت و مراقبت در تمام اعمال و اداره این استقرار مجلس شورای ملی هیئتی مرکب از ( ۷ ) نفر منتخب می نماید ( باجزئی مذاکره تصویب شد ) .

ماده ۱۱ — برای مراقبت در اداره کردن محل تأدیة قرض و رسانیدن اقساط اصل و فرع در موعدهای مقرر بصاحبان سهام یک نفر متخصص مالیه از خارجه معین یا مستخدم خواهد شد .

( این ماده نیز باجزئی مذاکره تصویب شد )  
 رئیس — دو فقره پیشنهادات قرائت شود .  
 پیشنهاد حاج شیخعلی .

این بنده پیشنهاد میکنم که عبارت ذیل بعنوان ماده ۱۲ باین قانون الحاق شود سهام این قرض هر گاه منتقل باتباع خارجه شد تابع قوانین داخلی این

قرض خواهد بود . اصلاح آقای تقی زاده مشعر بر این بود که خارجه حق خریداری این سهام را ندارند و اگر یکی از این سهام باتباع خارجه منتقل شد فوراً باید به اتباع داخله بفروشد والا از درجه اعتبار ساقط است .

( شاهزاده اسدالله میرزا تقاضا نمود که این پیشنهاد رجوع شود بکمسیون تجدید نظری در آن بشود آقای رئیس جواب دادند اول باید در قابل توجه بودن آن رأی گرفته شود هر کدام قابل توجه شد بکمسیون رجوع میشود .

در قابل توجه بودن هر دو رأی گرفته قابل توجه نگردید .

رئیس — اگر مخبر قبل از اخذ رأی تقاضای رجوع این دو پیشنهاد را بکمسیون نمی نمود برد شدن مطاب تمام شده بود ولی چون قبلاً تقاضای رجوع این دو فقره را بکمسیون کرده بودند رجوع میشود بکمسیون که در این باب تجدید نظری بنمایند ( رجوع شد بکمسیون ) .

رئیس — موضوع مذاکره روز پنج شنبه - راپورت کمسیون بودجه باصلاح کشتی های خلیج فارس — ایضاً راپورت کمسیون بودجه راجع به طلب حاجی عدل السلطنه - ایضاً راپورت کمسیون بودجه راجع بـورات بعضی از شهداء حریت - ایضاً راپورت کمسیون بوجه در باب متمرکزی سیو ( بن تان - بلژیکی ) - ایضاً راپورت کمسیون بودجه راجع به مخارج مسافرت مأمورین وزارت خارجه .

حاج عز الممالک — میخواستم عرض کنم در باب اعتبارنامه بعضی از نمایندگان که از شعبات راپورت داده شده بفرمائید جزء دستور منظور شود .  
 رئیس — فرمایش شما راجع بدستور نیست چیزی که غلب و توزیع نشده است نمیشود جزء دستور منظور نمود .

میرزا ابراهیمخان - بنده میخواستم عرض کنم چون وزارت خارجه در باب مأمورین خارجه در يك محظوری واقع شده باین جهت استدعا میکنم آنرا فقره دویم دستور قرار بدهید .

رئیس — همه اینها مختصر است و در يك جلسه خواهند گذشت .

آقا شیخ اسمعیل هشرودی — بنده میخواستم عرض کنم عمل تفنگهائی را که سردار ملی خریده اند تمام بفرمائید .

فهییم الملک — دو فقره راپورت کمسیون بودجه هم هست در باب مستمری چند نفر از علماء عتبات که بطهران آمده اند و از طرف آقای آیت الله خراسانی توصیه درباره ایشان شده است آنهم مدتی است که در کمسیون آمده و همانطور مانده است خوب است جزء دستور منظور شود .

رئیس - بلی آنها هم هستند در ضمن مستمریات خواهد گذشت .

فهییم الملک - بقیه اعضاء کمسیون محاسبات معین نشده اند .

رئیس — بشنبه ۴ اطلاع داده شده است که کسر کمسیون عریض و محاسبات را انتخاب نمایند .  
 معزز الملک - چون در آن زمانیکه آقایان نمایندگان قسم میخوردند عده از نمایندگان حضور

نداشتند و قسم نخوردند بنده تقاضا میکنم آنهائی که در آن زمان حاضر نبودند قسم بخوردند ( گفتند صحیح است ) .

محمد هاشم میرزا - بلی بیست و دو نفرند که باید قسم بخورند .

حاجی محمد اسمعیل کاشف - اعتبار نامه بعضی از نمایندگان مدت بیست رسیده است و راپورت آنها از شعب بمجلس نرسیده است خوب است مقرر فرمائید راپورت شب در باب اعتبارنامه ها بمجلس بیاید تا تکلیف آنها معلوم شود .

میرزا ابراهیم خان — میخواستم عرض کنم که شعب اینکه تأخیر در دادن راپورت کرده اند نه این بوده است که تعمداً کرده باشند بلکه بملاحظه این بوده که یازده توضیحات لازم بوده که از محل خواسته شود و وزارت داخله مشغول مخاربه و کسب اطلاع از محل است و هنوز آن اطلاعات شعب نرسیده است بانجهت بمجلس نیامده و تنبیه که آن اطلاعات رسید راپورتها بمجلس خواهد آمد .

رئیس — حالا مجلس خصوصی خواهد بود . ( در موقعی که تقریباً یکساعت از شب گذشته بود مجلس علنی ختم و بدل بخصوصی گردید ) .

جلسه ۱۰۴

صورت مشروح روز شنبه ۸

شهر جمادی الثانی ۱۳۲۸

مجلس دو ساعت قبل از غروب آفتاب در تحت ریاست آقای مستشار الدوله تشکیل شد صورت مجلس روز ۳ شنبه را آقای معاضد الملک قرائت نمود

رئیس - در صورت مجلس ملاحظه هست ؟  
 آقای شیخ اسمعیل هشرودی صباقتاً بنده آن پیشنهادی که بنده کرده بودم که تفنگهائی که سردار ملی خریده اند از وزارت خانه تصویب شده است داخل دستور شود بمعینه بنده تصویب شد که داخل صورت مجلس شود .

رئیس — امروز داخل دستور میشود برای روز شنبه چون آن چیزهایی که در دستور امروز منظور شده است چند روز است فرصت نمی شود که از مجلس بگذرد .

آقا شیخ اسمعیل - آنروز بنده عرض کردم و قبول شد و جزء دستور شد .

رئیس - آنروز که شما این تقاضا را کردید گذشته بود یعنی دستور اعلام شده بود باین جهت در جزء دستور روز شنبه منظور خواهد شد — در خصوص وقت انعامه اجاسه حقیقت این است که کار بنده از شکایت هم گذشته است برای اینکه سابق چهار ساعت غروب مانده شروع بمذاکرات میشد و برای گرمی هوا سه ساعت بغروب معین شد و حالا ساعت دو است و عده برای مذاکره هم کافی نیست و تقریباً باندازه نیم ساعت میشود که منتظر کافی شدن عده هستیم و همچنین در باب حضور در کمسیونها حقیقت این است که آقایان نمایندگان درین خصوص توجهی بفرمائید که اگر اینطور باشد گمانم این است که نتوانیم هیچ کاری را انجام بدهیم و امروز از کمسیون فوائدنامه راپورت داده اند که بواسطه نیامدن اعضاء کارهاییکه بانجا رجوع شده همینطور مانده است و آن کارهایی است که تقریباً پنجاه است بآن کمسیون رجوع شده

است در صورتی که کمیسیون بقانون حق ندارد بیش از دو ماه کارهایی را که بآنجا رجوع میشود نگاهدارد و اتصالاً کارهای دیگر هم وارد می شود و بکمیسیونها رجوع شده در آنجا هم منظور میانند و چندین لوائح قانونی است که شور اول شده و بکمیسیونها رفته و برگشته است باید آنگاهیکه حاضر نمی شوند سایرین بگویند که حاضر شوند و این را بنده امروز باین آقایان عرض کردم و استدعا میکنم که آقایان توجهی بفرمایند که کارها زودتر اصلاح شود.

**ادیب التجار** - ماهر چه میخواهیم ازین قبیل مذاکرات را کنیم و وقت مجلس را صرف این مطالب نشائیم نمیشود یعنی خودمان بوظائف خودمان رفتار نمی کنیم و هر روز برای مذاکره این مطالب مقداری وقت مجلس را تلف میکنیم بنده صریح عرض میکنم که ملاحظه نراکت و گرمی هوا و کالت ملت را نمیشود قبول کرد هر کس ملاحظه وجود خودش و گرمی را میکند و حاضر نمیشود استعفا بدهد و بیش از این سر این ملت را بی کلاه نگذارد و تکلیف خود و سایرین را معین نماید و عرض دیگر بنده این است که مجلس را وقت صبح قرار بدهند چون آنوقت موقعی است که نمایندگان کمتر کسالت دارند بلکه زودتر حاضر شوند.

(گفتند درینخصوص مذاکره شده امکان ندارد صبح حاضر شوند.)  
(در این موقع عده از آقایان و کلا متفقاً اجازه نطق خواستند.)  
**رئیس** - خواهش دارم که دیگر در این باب مذاکره نشود چون خیلی از اشخاص هستند که اجازه نطق خواسته اند و اگر بخواهیم داخل مذاکره این مطلب شویم مدتی وقت مجلس را هم امروز تلف خواهیم کرد (عده گفتند باید تکلیفی برای این مطلب معین نمود که هر روز در این خصوص مذاکره نشود.)

**رئیس** - من بعد ساعت انتقاد اعلام میشود آقایان باید حاضر شوند - مجالتاً شروع بمذاکره میشود (رایورت کمیسیون بوجه راجع باصلاح کشتی های خلیج فارس قرائت شد.)

کمیسیون تصویب کرده بود مبلغ بیست هزار فرانک بوزارت مالیه داده شود که برای تعمیرات جزئی آن کشتیها کارخانه در محرمه ایجاد نمایند.  
**رئیس** - درین خصوص مذاکرات باندازه کافی شده و چون عده کافی نبوده رای گرفته نشده است حال بدون مذاکره در این خصوص رای نمیگیریم رای گرفته میشود رایورت کمیسیون بودجه کسابقه موافقت دارند یعنی تصویب می کنند که معادل بیست هزار فرانک بوزارت مالیه اعتبار داده شود و رفته سفید خواهند انداخت.

**حاج سید ابراهیم** - خوبست همین قدر فرانک را بیول ایرانی معین کنند که قدر میشود بآن رای گرفته شود.

[گفته شد معین شده معادل چهار هزار و چهار صد تومان میشود.]

**رئیس** - کمیسیون بودجه تصویب کرده است که بیست هزار فرانک معادل چهار هزار و چهار صد تومان رایج است بوزارت مالیه اعتبار داده شود

که بداره کم کات برای اصلاح کشتیهای خلیج فارس بدهد حالا اگر آقایان صحیحاً مستحضر نشده اند ثانیاً رایورت خوانده میشود (ثانیاً قرائت شد.)  
**رئیس** - هر کس با این رایورت موافقت دارد و رفته سفید بیندازد [موزع اوراق رای را جمع کرده آقای حاج میرزا رضاخان را احضار نمودند.

**معاضد الملک** - عده حاضر (۶۰ و رفته سفید (۵۲) و رفته آبی (۲) امتناع (۶)  
**رئیس** - با اکثریت تصویب شد.

(دکته گان معاضد السلطنه - حاج میرزا رضا خان) - کسانیکه تصویب کردند افتخار الواعظین - حاجی فاتح الملک - و کبیل التجار اسدالله خان - آقای رئیس - حاجی عزالمملک - دکتر علی خان - ذکاء الملک - صدیق حضرت - اسان الحکما - دکتر امیرخان - نجات - حکیم الملک - عز الملک - معتمد التجار - ادیب التجار - آقا شیخ رضا - ارباب کبکسر - اسدالله میرزا - آقا سید ابراهیم مدرس - بهجت حاجی محمد کریم خان قشقایی - میرزا ابراهیم خان ضیاء الملک - شیخ عبد الحسین - منتصر السلطان - ادیب - آقا سید جلیلی - آقا میرزا داود خان - آقا محمد بروجرودی - حاج میرزا آقا - کاشف - سلیمان میرزا صدر المامه - آقا سید محمد رضا - مؤتمن الملک - آقا شیخ ابراهیم زنجانی - معاضد الملک - آقا میرزا احمد - ابوالقاسم میرزا - آقا شیخ غلی - شبانی - متین - السلطنه - حسامی خان - آقا شیخ اسمعیل هشتوردی - فهیم الملک - آقا سید حسین اردبیلی - میرزا مرتضی قلبیخان

(رایورت کمیسیون بودجه راجع بطلب حاجی عدل السلطنه قرائت گردید کمیسیون بعد از توضیحات وزارت مالیه و مذاکرات لازم اینطور تصویب کرده بود که مبلغ سی و چهار هزار تومان و کسری طلب حاجی عدل السلطنه بدون کسر از اول جمادی الاولی ماهی دوهزار و پانصد تومان بپردازند تا تمام شود مشروط بر اینکه قبل از وقت سند پنجاه هزار تومان را که بیانک مقروض است تسلیم وزارت مالیه نموده و سند برداخت و جرها بترتیب فوق دریافت دارند.)

**حاجی میرزا آقا** - حاجی عدل السلطنه چون سابق صحبتی در خصوص طلب او در مجلس شده بود چند روز قبل پیش من آمد و گفت که این ترتیبی که کمیسیون داده است که باقسط هر قسطی دو هزار و پانصد تومان بدهند نمیتوانم بگیرم خوبست کلیه پرداخت این وجه را کمیسیون محول بوزارت مالیه نماید که وزارت مالیه خودش این وجه را بانک داده و سند مرا از بانک بگیرد والا باین ترتیب که نوشته شده است خورده خورده اگر بگیرم نمیتوانم جمع کنم که بیانک داده سند خود را بگیرم خرج خواهد شد.

**فهم الملک** - اینجا تقریباً یکچنین ملاحظه شده است بجهت اینکه وزارت مالیه یک دهه بکسر کرده بود و کمیسیون که باین ترتیب تصویب نمود کسر نکرده بود و اقساط هم اگر حساب کنید چندان تفاوتی با آن ترتیبی که وزارت مالیه بعد از کسریک ده یک تصویب کرده است ندارد و چون کمیسیون بودجه ملاحظه کرد که شاید وزارت مالیه در هر ماهه هزار تومان پول نقد حاضر نداشته باشد این بود که باین ترتیب تصویب نمود حال ممکن است که وزارت مالیه

اگر بتواند ترتیب دیگری برای دادن این وجه بدهد در عرض اینکه کمیسیون اینطور تصویب کرده است ملاحظه بفرمایند که وزارت مالیه یکدهه بکسر کرده بود و کمیسیون بعد از آنی که باین قسم قرارداد کسری تصویب نمود.

**افتخار الواعظین** - بنده چون از ترتیب این طلب کاملاً مسبوق نیستم استدعا میکنم از مضر محترم کمیسیون بودجه که از ترتیب این طلب و این که چر دولت تا بحال ندانند و علت اینکه باینطور مقرر شده کاملاً توضیح بدهند که بنده مسبوق باشم.  
**فهم الملک** - اینکه از ترتیب این طلب سؤال فرمودند ترتیب این است که حاجی عدل السلطنه در زمان محمد علی میرزا صندوق دار او بوده و مخارجی کرده است و بعد از تغییر سلطنت آنچه از اقامتیه که نزد او بود پانزده بضمائم او نزد کسان دیگر بود تمام را بدون کم کسر داده و تسلیم نموده و حسابی هم که داشت اوراق در دیوان محاسبات احضار کرده و رسیدگی کردند و یکصد و بیست هزار تومان حواله داشت و آن بروات را از او پس گرفتند فقط نه هزار تومان زابرات نداشت چنانچه در رایورت قید شده است چون بعضی گفتند که از محل وصول شده است ولی بجای عدل السلطنه نرسیده است آن مقدار را وزارت مالیه فعلاً از این موضوع مستثنی کرده است که تحقیق کنند معلوم شود چه شده است و معادل سی و چهار هزار تومان او کسر کردند برای تفاوتها و اختلافاتی که در آن ایام در حساب او بود و آنچه دیوان محاسبات تصدیق کرده است که باید با او برسد و حکماً طلب او است قریب سی و چهار هزار تومان است و این طلبی است که محقق است و دیوان محاسبات هم تصدیق کرده است و بعد از آن نه هزار تومانی که عرض کردم از طلب او کسر کردند باقی این مقدار است که معین کرده اند و باید داده شود چون سابق در اینخصوص در مجلس مذاکره شده تقریباً اکثریت شد که از وزارت مالیه سؤال شود که بجهت ترتیب این وجه را میتوان بپردازد وزارت مالیه صورتی دادند که اول جمادی الاول ماهیانه در سه قسط که قسط آخری ده هزار تومان و کسری می شود می توانند بدهند در صورتی که یک دهه بک از اصل طلب کسر نمایند این صورت که بکمیسیون آمد بعد از مذاکره و ملاحظه در اطراف وجوایب اینطور تصویب کرد که این را از قرار ماهی دوهزار و پانصد تومان بدون کسر یک دهه یک باقسط بدهند و اگر وزارت مالیه حاضر است که قدری کسر کرده تنزیل کنند خودش می داند ولی وقتی که این معامله را وزارت مالیه با حاجی عدل السلطنه تمام می کند سند با او می دهند یا پول می دهند هر چه می کنند آن سند بیکه در بانک است از حاجی عدل السلطنه و از بانک حساب صندوقخانه است که مشیر السلطنه ضمانت کرده است.

**میرزا اسدالله خان** - بنده یکی از اعضاء کمیسیون بودجه هستم و این را نمی فهمم قبض را کمی گویند بضمائم مشیر السلطنه است آیا در جزء قروض دولت است و در آن صورتی که شما بفرمایید اگر مجلس بخواهد تمام اسناد و توضیحات راجعه بکارها رسیدگی نماید گویا در عرض سال نتواند برینچ شش کار بیشتر برسد شما باید یک قدری با ادارات خودمان اعتماد داشته باشید و بنده اعتقاد این است در صورتیکه

نمودند از برای اینکه به بینم همچو چیزی هست یاخیر بجهت اینکه اینها هر وقت می خواهند از ما رای بگیرند این را پیشنهاد می کنند که اگر این را ندهیم مجبورید آن قبض را بدهید بنده نمی گویم این را نباید داد البته باید داده شود و این ترتیبی که کمیسیون تصویب کرده است که باقسط ماهی دو هزار و پانصد تومان با این ضمیق مالیه خیلی بهتر از این ترتیبی است که وزارت مالیه پیشنهاد کرده بود که ماهی ده دوازده هزار تومان داده شود لکن عرض می کنم خوبست این رجوع شود بکمیسیون قروض و در آنجا تحقیق کنند و رسیدگی نمایند به بیند در واقع این قبض صحیح است و قبض دولتی است که ترتیبی برای آن بدهند و اگر قبض صحیح نیست دیگر این تهدیداتیکه می کنند که اگر داده نشود آن قبض مسترد نمی شود و اسباب تولید اشکالات خواهد شد و مجبوریم بدهیم این تهدیدات دیگر نشود.

**فهم الملک** - بنده خیلی تعجب دارم از فرمایشات آقای آقا میرزا اسدالله خان اینجا هیچ صحبت این نبود که اگر ندهیم آن قبض بیرون می آید و چنین و چنان می شود این قبضی است باسم حاج عدل السلطنه که بیانک داده است و باسم دولت نبوده منتهی چون با مضای مشیر السلطنه بوده است گفتند که در موقع پرداخت این وجه آن سند را بگیرند دیگر صحبت از تهدید نبوده و بعقیده بنده این اظهارات ایشان بیشتر اسباب تهدید میشود.

**وکیل التجار** - بنده در سابق که این مطلب در مجلس مذاکره شد عرضی کردم بازم عرض می کنم که این فقره اگر در جزء قروض دولتی ثبت شده و هیئت مدیره کمیسیون عالی تصویب کرده است البته باید داده شود و از قروض دولت است و ابداً محتاج بآمدن مجلس نیست و اگر در جزء آن قروض نوشته نشده بنده تصور می کنم که مجلس نمیتواند تصویب کند که یک همچو پولی داده شود و آمدن این مجلس نمی دانم چه فایده دارد.

**حاجی فاتح الملک** - بنده عرض می کنم ما نمی دانیم این سندی که در بانک است و می گویند مشیر السلطنه ضمانت کرده است چه اعتباری دارد و برای چه بنده است و این سند از آن است که باین ترتیبی که کمیسیون تصویب کرده است که باقسط ماهی دو هزار و پانصد تومان داده شود با این ضمیق مالیه خیلی بهتر از این ترتیبی است که وزارت مالیه پیشنهاد کرده بود که ماهی ده دوازده هزار تومان داده شود لکن عرض می کنم خوبست این رجوع شود بکمیسیون قروض و در آنجا تحقیق کنند و رسیدگی نمایند به بیند در واقع این قبض صحیح است و قبض دولتی است که ترتیبی برای آن بدهند و اگر قبض صحیح نیست دیگر این تهدیداتیکه می کنند که اگر داده نشود آن قبض مسترد نمی شود و اسباب تولید اشکالات خواهد شد و مجبوریم بدهیم این تهدیدات دیگر نشود.

**فهم الملک** - بنده خیلی تعجب دارم از فرمایشات آقای آقا میرزا اسدالله خان اینجا هیچ صحبت این نبود که اگر ندهیم آن قبض بیرون می آید و چنین و چنان می شود این قبضی است باسم حاج عدل السلطنه که بیانک داده است و باسم دولت نبوده منتهی چون با مضای مشیر السلطنه بوده است گفتند که در موقع پرداخت این وجه آن سند را بگیرند دیگر صحبت از تهدید نبوده و بعقیده بنده این اظهارات ایشان بیشتر اسباب تهدید میشود.

**وکیل التجار** - بنده در سابق که این مطلب در مجلس مذاکره شد عرضی کردم بازم عرض می کنم که این فقره اگر در جزء قروض دولتی ثبت شده و هیئت مدیره کمیسیون عالی تصویب کرده است البته باید داده شود و از قروض دولت است و ابداً محتاج بآمدن مجلس نیست و اگر در جزء آن قروض نوشته نشده بنده تصور می کنم که مجلس نمیتواند تصویب کند که یک همچو پولی داده شود و آمدن این مجلس نمی دانم چه فایده دارد.

**حاجی فاتح الملک** - بنده عرض می کنم ما نمی دانیم این سندی که در بانک است و می گویند مشیر السلطنه ضمانت کرده است چه اعتباری دارد و برای چه بنده است و این سند از آن است که باین ترتیبی که کمیسیون تصویب کرده است که باقسط ماهی دو هزار و پانصد تومان داده شود با این ضمیق مالیه خیلی بهتر از این ترتیبی است که وزارت مالیه پیشنهاد کرده بود که ماهی ده دوازده هزار تومان داده شود لکن عرض می کنم خوبست این رجوع شود بکمیسیون قروض و در آنجا تحقیق کنند و رسیدگی نمایند به بیند در واقع این قبض صحیح است و قبض دولتی است که ترتیبی برای آن بدهند و اگر قبض صحیح نیست دیگر این تهدیداتیکه می کنند که اگر داده نشود آن قبض مسترد نمی شود و اسباب تولید اشکالات خواهد شد و مجبوریم بدهیم این تهدیدات دیگر نشود.

**رئیس** - اقا ملاحظه بفرمایید اینکاری است که وزارت مالیه و دیوان محاسبات کرده است و بعد از تحقیق و رسیدگی بحساب و ملاحظه اسناد این اندازه طلب حاجی عدل السلطنه را تصدیق کرده است و اینطور می گویند که شما بفرمایید اگر مجلس بخواهد تمام اسناد و توضیحات راجعه بکارها رسیدگی نماید گویا در عرض سال نتواند برینچ شش کار بیشتر برسد شما باید یک قدری با ادارات خودمان اعتماد داشته باشید و بنده اعتقاد این است در صورتیکه

نمودند از برای اینکه به بینم همچو چیزی هست یاخیر بجهت اینکه اینها هر وقت می خواهند از ما رای بگیرند این را پیشنهاد می کنند که اگر این را ندهیم مجبورید آن قبض را بدهید بنده نمی گویم این را نباید داد البته باید داده شود و این ترتیبی که کمیسیون تصویب کرده است که باقسط ماهی دو هزار و پانصد تومان با این ضمیق مالیه خیلی بهتر از این ترتیبی است که وزارت مالیه پیشنهاد کرده بود که ماهی ده دوازده هزار تومان داده شود لکن عرض می کنم خوبست این رجوع شود بکمیسیون قروض و در آنجا تحقیق کنند و رسیدگی نمایند به بیند در واقع این قبض صحیح است و قبض دولتی است که ترتیبی برای آن بدهند و اگر قبض صحیح نیست دیگر این تهدیداتیکه می کنند که اگر داده نشود آن قبض مسترد نمی شود و اسباب تولید اشکالات خواهد شد و مجبوریم بدهیم این تهدیدات دیگر نشود.

دیوان محاسبات باین حساب رسیدگی کرده و تصدیق نموده و وزارت مالیه دومرتبه در این خصوص لایحه نوشته و توضیحات داده است دیگر مذاکره در باب اینکه این سند از چه بابت است و برای چه بوده است صحیح نباشد البته وزیر مالیه در این باب رسیدگی کامل کرده و دیوان محاسبات دقتی را که باید نمایند نموده است دیگر تحقیق کمیسیون و مجلس گمانم هست که لزومی نداشته باشد.

**افتخار الواعظین** - بنده فرضیم از این توضیچی که از مضر محترم کمیسیون خواستم این بود که عرض کنم خیلی لازم بود وزیر مالیه در اینجا حاضر می شدند و از ایشان سؤال می کردیم که این سند پنجاه هزار تومانی را که بانک دارد ایشان در جزء قروض دولتی میدانند یا نمی دانند اگر جزء قروض دولتی میدانند که البته بایستی داد و لازم بآمدن مجلس نبود و الا جهت اسم بردن از این سند در اینجا چه بوده است.

**ابوالقاسم میرزا** - چندین دفعه است که این فقره آمده است بمجلس و مقصود پرداخت طلب حاج عدل السلطنه است که بعد از رسیدگی حساب او یک اندازه را تصویب کرده اند داده شود حالا یک قبض دیگری هم است آنرا الان می گذاریم کنار میخواهند آن قبض را اهمیت می دهند و می گیرند یا اینکه نمی گیرند لیکن طلب این بیچاره که بعد از توضیح حساب اینقدری که تصویب شده است نباید داده شود و گمان می کنم برای طلب یک همچو شخص ایرانی که خیانت نکرده و اندازه خود همراهی نموده و دیوان محاسبات و وزارت مالیه هم طلب او را تصدیق نموده اینقدر مذاکره کردن صحیح نباشد.

**آقا سید حسین اردبیلی** - بعقیده بنده این یکی از چیزهای غریب بنظر می آید و میخواهم عرض کنم آمدن این مسئله بمجلس لزومی نداشت برای اینکه وزارت مالیه خودش بواسطه مسئولیتی که دارد اگر این را از قروض دولت میدانند باید بدهد و اگر در جزء قروض دولت نمیدانند آمدن بمجلس چه فایده دارد و ما اگر رای ندهیم یک قبض ثابتی که بموجب برات القول دولت قبول کرده است ادای آن را داده نشود داده نخواهد شد و آن قبض غیر ثابت میشود ما اگر یک قبض غیر ثابتی را رای بدهیم آن قبض ثابت خواهد شد بنده که هیچ نمی فهمم برای چه این مطلب بمجلس آمده است.

**صدیق حضرت** - این حساب حاجی عدل السلطنه و طلبی که دارد از دو حال خارج نیست یا یک حساب دولتی است که بگیریم برای دولت خرید کرده و دولت مدیون او است یا این است که بگوئیم صندوق خانه بوده است مال شخصی محمد علی میرزا و از برای او اسباب خریده و این قبض او است اگر این قبض دولت است که دیوان محاسبات شما رسیدگی کرده و بعد از کسری مبلغ را تصدیق کرده است که طلب دارد و اگر تصور کنیم این قبض دولت نیست بلکه قبض محمد علی میرزا است بنده عرض میکنم که آنرا هم دولت قبول کرده و بعهده گرفته است که

بپردازد چه باتابع خارجه باشد چه باتابع داخله و هیچ سزاوار نیست که ما طلب خارجی را بدهیم و طلب یک نفر داخلی را که همراهی کرده است و امانت بخرج داده است در موقع دادن آن اینقدر مذاکره نمایم و بنده در هر صورت این را داخل قروض دولت میدانم و سند بانک را هم راجع باین موضوع نمیدانم و عرض میکنم باینکه وجه راجع بعدل السلطنه بپردازیم و آن سندی را که بانک دارد و مشیر السلطنه ضمانت کرده است پس بگیریم و بیش از این مذاکره را در این باب صلاح نمیدانم.

**محمد هاشم میرزا** - اینکه شاهزاده ابوالقاسم میرزا فرمودند این شخص ایرانی است طلب ایرانی و فرنگی ندارد هر کسی ثابت شده طلب دارد باید بپا داده شود و اما اینکه اینجا مکرراً دیوان محاسبات صحبت می شود بنده که یک نفر از نمایندگان هستم هنوز یک نفر از اعضاء دیوان محاسبات را نشناختم بلکه مجلس هم این دیوان محاسبات را نشناخته است تا اینکه مقید باشم بفرمایشات اعضاء آن و هر چه بفرمایند مجبور باشم تصویب کنم.

**آقا شیخ ابراهیم زنجانی** - آن روز که این مطلب مطرح شد عرض کردم این قبض اگر محقق است دیگر رای گرفتن لازم ندارد امروز جمعی آمده بودند از وزارت عدلیه طلب داشتند حالا ما باید رای بدهیم طلب عدلیه را بدهند یا ندهند البته طلب مردم باید داده شود اگر شك دارند تحقیق میکنند ولی بعد از تحقیق همینکه ثابت شد که طلب دارد دیگر بمجلس آمدن و رای گرفتن لازم ندارد در این مسئله هم اگر محقق است که قبض است هیچ بحث لازم ندارد باید داده شود رای گرفتن لازم ندارد در دانش رای بدهیم یا در اصل موضوع در اصل موضوع که نمی شود رای داد پس باید تحقیق کرد در صورتی که معین شد طلب دارد آنوقت رای هم لازم ندارد باید داد و این را نه فقط در موضوع این قبض عرض می کنم بلکه در کلیه قروض همینطور است.

**فهم الملک** - اینجا یک مسئله است که لازم است عرض کنم قروض مسلمه هم که باید داده شود تصویب مجلس لازم است برای اینکه اینها تماماً مخارج است و مخارج دولت همه ساله از هر جهت و بهرام باشد باید تصویب بمجلس شورای ملی داده شود و این نه برای این است که بمجلس پیشنهاد شود و مجلس تصویب ننماید برای این است که در مخارج دولتی زیاد روی نشده باشد.

**حاج سید ابراهیم** - اینکه فرمودند اگر رفع شبهه شود چه ضرر دارد اعضاء کمیسیون وجه حاضرند اگر رایورتی بدهند رفع شبهه شود البته بهتر است.  
**ادیب التجار** - من نمیفهمم یک چنین مطلبی که بمجلس شورای ملی می آید اگر وظیفه مجلس نیست پس چرا بمجلس آمده است و اگر از وظیفه مجلس است که باینکار رسیدگی نماید و رای بدهد این چه ایراداتی است که ماها اینجا نوشته ایم و وارد میکنیم و جناب عالی هم جواب ایرادات آنرا بفرماید اسدالله

خان را کاملاً ندادند بنده میگویم در آن مجلس عالی که ترضای دولتی مبین شده است این قبض در جزء آنها بوده است یا نبوده است و این قبض قبول و صحیح است یا خیر اگر بوده است و صحیح است اظهار بدارید والا چطور میشود که مابدون مدرک رای بدیم چه هزار تومان نباشد چهار صد هزار تومان باشد باید اولاً معلوم شود تا از روی مدرک بتوانیم رای بدیم.

**فهییم الملک** - خیلی غریب است آقایان خوب است راپورتها را شب بخوانند آتوقت کمی گفته است که این وجه در مقابل آن قبض که مشیر السلطنه امضاء کرده است داده میشود این وجه از بابت طلب حاج عبدالسلطنه داده میشود در راپورت کمیسیون ولایحه وزیر مالیه که هیچ اهمیتی بآن قبض داده نشده است نهایت این بود که گفتند یک همچو قضی هم هست گفتند باید پس بگیرند والا این وجه از بابت طلب حاج عبدالسلطنه است و باید ربطی بآن قبض ندارد حالا آقایان میروند عقب آن قبض و اورا میبینند اوج اعلی کسی نگفته است که این پول در عوض آن قبض داده میشود تا اینکه آقایان ایرادات بفرمایند.

**حسنعلی خان** - بنده می خواهم عرض کنم اینجا يك مسئله اشتباه شده است بجهت اینکه گفته شد بعد از آنکه وزارت مالیه این وجه را پرداخت سند پنجاه هزار تومانی را که در بانک است و بضمائم مشیر السلطنه سپرده شده است دریافت نماید این همچو می نماید که وجه در مقابل آن سند است و بنده عرض می کنم اگر این سند صحیح است و بمصرف صحیحی خرج شده است که چطور میشود در مقابل پنجاه هزار تومان سی هزار تومان داده شود و این شخص می تواند بیاید تمام پنجاه هزار تومان را مطالبه نماید و اگر صحت ندارد و در مصرف صحیحی خرج نشد است پس در مجلس از آن مذاکره نمودن صحیح نیست و اما اینکه گفته می شود این قرض ثابت دولتی است بنده تصور نمی کنم این قرض ثابت دولتی باشد بجهت اینکه انعامات و بعضی نشانها که محمدعلی میرزا بیعضی داده است اینها را باید جزء بودجه سلطنتی منظور نمود ربطی بمالیه مملکت ندارد و اگر تصور کنیم که این جزء قروض مملکتی است و بمصارف مملکتی رسیده است مسلم است باید بخرج بودجه مملکتی آمده وزیر مالیه رسیدگی نموده بپردازد آنچه که آقای میرزا اسدالله خان فرمودند بنده هم با ایشان شریک و عرض می کنم خوب است در کمیسیون قروض در این مسئله رسیدگی شود بعد از آنکه مسلم شد این فقره جزء قروض ثابت دولتی است بنده می توانم رای بدیم.

**ارباب کیخسرو** - آقای فهییم الملک اظهار کردند قروض دولتی باید تماماً بمجلس بیاید و از تصویب مجلس گذشته پرداخته شود آنچه که بنده اطلاع دارم غیر از این فقره دیگری بمجلس نیامده است لازم شد سؤال کنم سایر فقرات هم بمجلس خواهد آمد یا خیر مسئله دیگر در باب نه هزار تومان

است که قلمداد نگردد نه هزار تومان را گرفته است و در جزء حساب کیلان معلوم شده است.

**فهییم الملک** - اینجا يك اشتباه بزرگی شده است بنده عرض نکردم از یکصد و بیست هزار تومان حواله که از بابت مخارج سلطنتی بجای عبدالسلطنه داده اند نه هزار تومان آن وصول شده است بنده عرض کردم حاج عبدالسلطنه بروت را که رد کرده مادل نه هزار تومان برات نداشت و خودش اظهار میکرد نگرفته ام ولی بعضیها گفتند که از محل و ول شده است شاید بجای عبدالسلطنه نرسیده باشد این بود که این مسئله فعلاً از این موضوع استثناء شده مسکوت عنه ماند که تحقیق کنند بنده بینند حاج عبدالسلطنه گرفته است یا کسان دیگر و در حساب حاج عبدالسلطنه آمده و در جزء هفتاد هزار تومان عجالة محسوب شده است تا بعد که اگر معلوم شد باو نرسیده است وزارت مالیه ترتیبی برای پرداخت آن بدهد.

**حاج آقا** - چند وقت قبل که این مسئله طلب حاج عبدالسلطنه بمجلس آمده و بنده گفتگوها شد و برگشت بکمیسیون حالا که آمده است باز مدتی وقت مجلس صرف این مسئله شده است در صورتیکه بنده گمان می کنم اگر مذاکرات بترتیب منطقی می شد این قدر وقت مجلس راتف نامی کردیم چندین مرتبه بمخبر محترم کمیسیون عرض شد اگر از وزارت مالیه و دیوان محاسبات که موقه متعقد است و معلوم نیست بحساب کی رسیدگی کرده است تصدیق نموده و وزارت مالیه اقدامات و ملاحظات خود را نموده است یعنی از امر اگری که لازم است استعلام و استطلاع کنند خبر گیری کرده اند که معلوم است از قروض دولتی است و وزارت مالیه در جزء قروض دولتی باید بپردازد و لازم بآمدن مجلس نیست و یک شوالی شد که این باید بمجلس بیاید بانیاید در جواب فقط آقای مخبر فرمودند تمام قرض دولتی در جزء بودجه باید بمجلس بیاید این يك حرف خیلی صحیحی است ولی بدبختانه آن بودجه دائمی که باید همه ساله وزارت مالیه بفرستد تا بحال نرسیده است اقلاً يك بودجه کل موقتی هم تا بحال بمجلس پیشنهاد نشده است و مجلس از بودجه کل وزارت مالیه ابتدا خبر ندارد و تصور می کنم که این قروض هم که میفرمایند باید بتصویب مجلس باشد یکی از آن مخارجی است که ابتدا بمجلس نخواهد آمد حالا اگر این را وزارت مالیه از قروض ثابت دولتی می داند و تحقیقاتی را که باید بنمایند کرده است بمسئولیت خودش بپردازد و بقیه بنده محتاج با آوردن مجلس و مدتی وقت بمجلس راتف کردن نیست وزارت مالیه باید بعد از تحقیق پرداخته صورت کل آن را بدیوان محاسبات بدهد.

**فهییم الملک** - اینکه میفرمایند وزارت مالیه بعد از تحقیق بمسئولیت خودش بپردازد بنده اینجا ملتفت نمیشوم هر قرضیکه باید داده شود باید بتصویب مجلس باشد و مجلس رای بدیم منتهی وزارت مالیه وظیفه اش این است که قبلاً از امر اگری که باید و بوسیله که میداند تحقیقات میکند و قتیکه ثابت شد بمجلس پیشنهاد میکند.

**نواب** - بنده چون مذاکرات در اینخصوص زیاد شده لازم دانستم اطلاعات خود را عرض کنم کلیه

قروضی که محمدعلی میرزا داشت بردو قسم بود یک قرض بود بخارجه که آنرا بموجب پروتکل با سفارت روس وانگلیس که گفتند نمیتواند حرکت نماید مگر اینکه دولت قروض او را در عهده بگیرد هیئت مدیره قبول کردند که دولت بپردازد بقرض دیگری بود بداخله آن ابتدا ربطی بآن پروتکل و قرار داد سفارتین ندارد و هیچ مامده هم در آن خصوص نشده است و آن قرض هم بر چند قسم است یک قسم از آن پولهای است که محمدعلی میرزا شخصاً از تجارت گرفته و سند داده است آن وجه را باید از وجه سالانه که قرار شده است بمحمد علی میرزا بدهند که صد هزار تومان است برداشته باین اشخاص بدهند اما بعضی از قروض هست که نمیشود از محمدعلی میرزا مطالبه کرد و حق نیست از مقرری او برداشته بدیم آن از چه قبیل است از قبیل همین پولی است که این شخص طلب دارد که يك اداره از اداره سلطنتی باو سپرده شده بوده است و مخارجی برای گردش آن اداره کرده است حالا که بمجلس است که تصور کنیم که محمدعلی میرزا سلطان بوده و يك بودجه سلطنتی داشته است و این پولها را بایستی بپردازد و لیکن وقتیکه درست ملاحظه کنیم میبینیم که او عوض اینکه این پولها را در مخارج صحیح و بقانون معین صرف کند در بعضی مصارف غیر صحیح مصرف نموده مثلاً در خون ریزی خرج کرده است و این تقصیر حاج عبدالسلطنه نیست بجهت اینکه او نوسر بوده است محمد علی میرزا امری کرده است که فلان پول با فلان نشان را بگیرد و بفلانکس بدهد او بر حسب نو کسری خودش گرفته میدهد حالا کار باین مطالب نداریم عجالة معلوم میشود این شخص يك حساسی دارد که محمد علی میرزا از شصدهزار تومانی که میگرفته است باید بپردازد و نمیگوئیم که خوب کرده است یا بد کرده است که این پول را در مصارف دیگری صرف کرده است اما در هر حال این يك پولی است که این شخص داده است و مجازات این خرج هم که ربطی باو ندارد و عقیده بنده این است که این از قروض دولت است و بایستی بمجلس تصویب نماید که داده شود حالا میگوئیم پنجاه هزار تومان قرض کرده است بمضاء مشیر السلطنه بعضی میگویند باید رجوع کرد بدقت بانک استقراضی که در آنجا رسیدگی شده معلوم شود این را جزء قروض دولتی نوشته است یا نوشته نشده بنده عرض میکنم در صورتی که در دفتر بانک استقراضی هم در جزء قروض دولتی آورده باشد باز سند نمی شود بجهت اینکه دیده ایم خیلی وجوهی را در جزء قروض دولت می آورند که هیچ داخل در قروض دولت نبوده است مثل اینکه کامران میرزا وجوهی از بانک شاهنشاهی گرفته است و میخواهند جزء قروض دولت محسوب دارند در صورتی که داخل قروض دولت نیست پس کلیه اگر در آنجا هم محسوب داشته باشند دلیل نمیشود که این قرض دولت است و خود حاج عبدالسلطنه میگوید که این قرض من است و باید بدیم فقط هفتاد هزار تومان طلب داشته ام که دیوان محاسبات رسیدگی کرده و از برای اینکه شاید من زیاد روی کرده باشم یا اینکه اختلافاتی در آن دیده از آن کسر کرده و بیسی و چهار هزار تومان رسانیده و تصدیق

**رئیس** - بطوریکه آقای نواب فرمودند اشخاصی که در هیئت مدیره بودند همه میدانند مساعداتی که از این شخص دیدیم از دیگران ندیدیم و مساعدات او هم بحال دولت خیلی مفید بود حال رای میگیریم.

**میرزا اسدالله خان** - بنده بیست و پنج دقیقه است اجازه نطق خواسته ام و اجازه داده نشده است همینقدر خواستم اخطار کرده باشم.

**رئیس** - خیلی از آقایان هستند که قبل از شما اجازه خواسته اند و یکدفعه هم حرف نزده اند ولی مذاکره در این باب کافی شده بیش از این وقت راتف نمیکشیم رای گرفته میشود راپورت کمیسیون بودجه هر کس با راپورت کمیسیون و ترتیبی که برای پرداخت این وجه تصویب کرده موافقت دارد و رفته سفید خواهد انداخت.

(موزع اوراق رای را اخذ نموده و آقای حاجی میرزا رضاخان احصاء نمود)

**معاذ الملک** - عده حضار ( ۶۰ ) ورئه سفید ( ۲۷ ) ورئه آبی ( ۵ ) امتناع ( ۲۸ )

کسانیکه رد کردند: حاجی سید ابراهیم مدرس وکیل التجار - بهجت - میرزا اسدالله خان - حسنعلی خان.

(کسانیکه تصویب کردند) اسدالله میرزا - معتمد التجار - دکتر امیرخان - حکیم الملک - لسان الحکماء - آقا سیدجلیل - حاجی میرزا آقا کاشف - مؤتمن الملک - میرزا ابراهیم خان - ضیاء الملک - ذکاء الملک - وکیل الرهبا - صدیق حضرت - آقا میرزا احمد - ابوالقاسم میرزا - نواب وحیدالملک - فهییم الملک - آقا شیخ اسمعیل هشترودی حاجی میرزا رضاخان - معاضد الملک - معزز الملک -

میرزا مرضی قلیخان - ممتازالدوله - مستشارالدوله آقا شیخعلی شیرازی.

**رئیس** - اینطور که ما پیش گرفته ایم لدان نمیکشیم کاری پیشرفت نماید آقایانی که رای نداشتند رد میکردند و آقایانی که رای میداشتند تصویب میکردند تکلیف معلوم میشد و اگر بگوئیم آقایان ملتفت نشده اند نمیشود بجهت اینکه دومرتبه است که مفصلاً در این باب مذاکره شده است.

( بعضی گفتند که ما اجازه خواستیم و اجازه ندادید که عریض خود را اظهار بداریم )

**حاجی آقا** - بنده یکی از رد کنندگانم و عقیده ام این است که این مطلب نباید بمجلس بیاید برای اینکه وزارت مالیه باید بمسئولیت خودش در این خصوص تحقیق کرده بمذاکره بپردازد.

**رئیس** - در این موضوع جناب عالی این طور میفرمائید ولی در باب تغییر يك چایار خانه پنجاه تومانی اختیار بوزارت مالیه ندادید و گفتید که اول باید تمديد کند که آنرا بچند میفرشید و بچند يك چایارخانه جدید میسازید در صورتیکه تفاوت آن تقریباً ( ۱۶ ) یا ( ۱۷ ) تومان بیشتر نمیشد وقتی که بوزارت مالیه در یک همچو مطلب کوچکی اینقدر سخت بگیریم دیگر چطور میشود که در يك قضیه ( ۳۰۰۰۰ ) تومان یا ( ۷۰۰۰۰ ) تومان باو سخت نگیریم.

**نواب** - بنده خیلی تأسف دارم از اینکه این مسئله از مجلس نگذشت بجهت اینکه این تشویق میکند وزارت مالیه را که آنها را که خودش صحیح میدانند بمجلس باورد و عقیده بنده این است که اگر وزارت مالیه شروع باین کار نماید خیلی مفاسد از برای این مملکت پیدا خواهد شد و اینکار خیلی صحیح بود که مخصوصاً بمجلس رجوع کردند و حق هم بود که بمجلس بیاید و در مجلس مطرح شود و عقیده من این است که این کارهایی که ما میکنیم خیلی اسباب اشکال خواهد شد آنها را که امتناع میکنند یعنی چه اگر منیش این است که ما مطالب را درست نفهمیدیم در موقع اخذ رای بگوئید که ما مطلب را نفهمیدیم.

(جمعی از امتناع کنندگان گفتند اجازه خواستیم که عرض کنیم اذن ندادند)

**رئیس** - در مجلس اول فرار شد بیبیبی وزارت مالیه چه ترتیبی در اداه آن میدهد وزارت مالیه يك ترتیبی را پیشنهاد کرد بدیم کمیسیون بودجه به آنقرارتقاعد نشده ترتیب بهتری فراداد و امروز بتصویب کمیسیون رای گرفته می شود ( ۲۸ ) نفر امتناع می نمایند.

(عده سؤال کردند که این مطلب تا بیا بمجلس خواهد آمد یا خیر)

**رئیس** - خرید دیگر این مسئله بمجلس نخواهد آمد راپورت کمیسیون بودجه فرات شد که مبلغ نهصد و نوان سالانه در حق بعضی از وراث شهدای راه حریت ازقراردیل کمیسیون تصویب کرده بود.

( ۱ ) ورئه مرحوم آقا میرزا غلامحسین مقتول در حضرت عبد العظیم يك پسر يك دختر يك عیال سالبانه ۱۲۰ تومان.

( ۲ ) ورئه حاج سید آقای مقتول در موقع خرابی مجلس سالبانه ۶۰ تومان.

( ۳ ) ورئه دیرها یون مقتول در حضرت عبد العظیم ۴۰۰ تومان.

( ۴ ) ورئه ابوالحسنخان مدیر مدرسه آستارا ۲۴۰ تومان.

( ۵ ) ورئه علی اکبر خان منتول در زنجان ۱۲۰ تومان.

( ۶ ) ورئه مهدی تقی مقتول در قزاقخانه ۱۰۰ تومان.

( ۷ ) ورئه حمزه مقتول ۸۴ تومان.

( ۸ ) مادر اسمعیل خان مقتول در زمان استبداد ۱۲۰ تومان.

**ارباب کیخسرو** - در اینجا از مخبر محترم کمیسیون يك توضیحی میخواهم علت اینکه ورئه فقره اول و آخر را معین کرده اند و سایرین را معین نکرده اند چیست بفرمایند.

**فهییم الملک** - چون راپورت مشروح تماماً در دست آقایان هست و این يك مختصری از آنها بود باین جهت تمام را صورت نوشته اند در واقع این صورتی است که علاوه بر صورت مشروح داده شده است.

**حاجی فاتح الملک** - بنده خیلی صحیح میدانم که این حقوق باین اشخاص رسد ولیکن میخواهم بدانم که بچه ترتیب معین کرده اند از راه پریشانی یا از روی عده آنها است بجهت اینکه من اطلاع دارم خیلی از وراث شهدا هستند که از پریشانی شام شب ندارند و انصاف نیست که يك کسی که در راه حریت کشته شده باشد و عیال و اطفال او بی چیز و کرسنه باشند و اکثر قراری داده میشود خوب است برای تمام وراث شهدا داده شود.

**فهییم الملک** - بطوری که در اصل این راپورت عرض شده است این عده ایست که وزارت مالیه تحقیق کرده است و ما هم از وزارت مالیه خواستیم که صورت تمام وراث شهدا را بدهند وزارت مالیه جواب داده که تمام آنها را یکمرتبه نمیتوانیم صورت بدیم و راپورت بعضی از این فقرات که در این راپورت است علیحده و مشروحاً داده شده ولی وزارت مالیه مجدداً بعد از تحقیقاتیکه کرده است این پیشنهاد را کرده و تمام آن پیشنهادها را کمیسیون عیناً تصویب کرده است و باز هم ما بانه هر قدر معلوم شد وزارت مالیه پیشنهاد میکند و کمیسیون تصویب خواهد کرد کلیه نمی شود تمام وراث شهدا یکدفعه معین نمود.

**آقا شیخ اسمعیل هشترودی** - بنده چون در اینخصوص بکلیت مفصلی لازم است لهذا اینجا (یعنی پای منبر نطق) آمدم که عرض کنم آنها تیکه در این راه یعنی در راه حریت شهید شده اند معلوم است که ورئه اینها باندازه مستاصلند که شام شب ندارند یعنی آنچه من از آذربایجان اطلاع دارم این است و صورت شهدای آنجا هم مثل اینجا معلوم نیست اگر چه یکصورتی از انجمن آذربایجان داده شده ولی آنچه بنده اطلاع دارم از تبریز یعنی از محلات آنجا تنها اینصند نفر کشته شده است و همه سفر چهار نفر بلکه بیشتر عیال دارند حالا بیبیبی چه بشود و باعقاد



نه اینکه آمو و رئیس خودمان قرار بدهیم که بنشینند آنجا و ریاست کرده از روی دستوریکه بآنها داده میشود عمل نکنند اگرچه از حق نباید گذشت که اداره گمرک امروز خیلی بهتر است از زمان مسبو نوز بواسطه این تغییریکه داده شد این کارکردو حالا اداره گمرک اطراف نسبت به اداره گمرک زمان مسبو نوز ولی می توانم عرض کنم اختیاراتیکه بایشان داده شده است باین زودبها از کله اینها بیرون نمی آید مگر اینکه بست ریاست گمرکات راهمیشگی نکنیم می گوئیم که این آدم هست همیشه بماند نمی دانم چطور است یک نفر اروپائی که مستخدم اقتصادی است سه چهار سال که در ایران ماندبکی تغییر می کند و پولتیک می شود و ما جز باینکه یک ترتیب صحیحی برای اینکار مقرر کنیم بچیزدیگر نمی توان مطمئن شد اینکه این تغییر حال در آنها پیدا می شود برای این است که بست ریاست کل گمرکات را همیشگی میدانند باین معنی که گفته می شود مسو نوز مال خدمت کرده است چون امتحان کرده ایم که بعد از چندی خدمت بست مدیریت کل را بر می دارند رئیس کل می کنند از حقوق و حدود خودش تجاوز می کنند عرض اینکه مردکار شود مرد پلنیک می شود باینجهه استدها می کنیم که آقایان آقادر دنبال نکنند و وظیفه و وجدان من حکم می کند که باین مسئله آن قدر اهمیت داده شود که در اطراف آن درست ملاحظه نمایند مگر در دولت بلژیک فقط مسبو مورنارد است این شخص بواسطه اختیاراتیکه در سابق باو داده شده است و بآنها عادت کرده است تصور نمی کنم خودش را تابع وزارت مالیه بداند و خودرا مستقل می داند بنده عرض می کنم این را هم یک وزارت درست بکنند اگر بنا شود یک وزارت مالیه ثانی بدست بلژیکها درست کنیم نمی دانم روزیکه مستشارها از خارجه برای سایر وزارتخانه ها خواهیم آورد آن وقت چند وزارت خانه ها بدست خواهیم داشت و اگر وزیر مالیه بخوانند بگویند خود را تابع وزارت مالیه میدانند عرض خواهیم کرد بطوریکه باید اطاعت داشته باشد اطاعت ندارد بنده عرض می کنم در مسوقی که مدت کثرت آنها تمام شد خوب است باز از خود بلژیک مستخدم دیگری بخوایم از اشخاصی که در آنجا شغلشان بالاتر از شغل مسبو نورمال باشد و خیلی بهتر از مسبو مورنارد می توانند گمرک را اداره کنند و تقریباً در آنجا هشت هزار تومان حقوق میبرند در اینصورت میتوانند بیایند در اینجا بهمان میزان یا یک چیزی علاوه برای ما کار بکنند هر سه سال به سه سال یا دو سال بدو سال که مدت کثرت آنها منقص می شود آنها را تجدید می کنیم که مایلتیک می شود دیگر آنکه در خصوص اضافه مواجب که بعضی از آقایان تصویب کرده اند هزار فرانک اضافه باو داده شود بنده تصور نمی کنم بجهت اینکه مثلا مسبو بزو که در بین هفده نفر مستخدم خارجه ما فرانسوی بود و مقامش در فرانسه

خیلی بیشتر و بالاتر از یک میز بوده و در آنجا سمت استشاری داشته تقریباً آقادر مواجب میبرد بنده نمیدانم در صورتیکه یک نفر میز بلژیکی بخوایم آقادر مواجب بدهیم روزیکه مثلا از مملکت فرانسه برای هر وزارتخانه یک مستشار می آوریم بآنها چندتر خواهیم داد این بدیهی است که دولت فرانسه قبول نخواهد کرد که مستشار یک وزارتخانه او با یک میز بلژیکی مساوی حقوق ببرند در صورتیکه هیچیک از مستشارها نمیتوانند بکمتر از هفتاد و پنج هزار تومان برای ما کار بکنند و در صورتیکه اطفاء حرارت بلژیکیها باین مبلغ نشود بدیهی است سایرین باین مبلغ قلیل برای ما کار نخواهند کرد و این که گفته می شود اینها برای ما خیلی خدمت کرده اند ما نمیتوانیم این را یک چیز فوق العاده بدانیم برای اینکه ما آنها را آورده ایم که برای ما کار بکنند و اینکه گفته میشود که مبالغی ثابت گمرکی افزوده است اینرا نباید دانست که بواسطه افتشاش یک قسمت از سرحدات مملکت مال التجاره از قسمت دیگر وارد میشوند اضافه واردی از آن سرحد را نباید اضافه عایدات گمرکات فرض کرد دیگر اینکه مبالغی نقره حاجی محمد اسمعیل آقا وارد کرد اگر عایدات گمرکی اضافه پیدا کرده از سنوات سابق مقداری هم از این راه بوده دیگر آنکه مقداری از خرج کاسته شده و بر روی عایدات آمده از قبیل مواجب مسو نوز و مسبو پریم که مبلغ قابلی مواجب آنها جمع شده اینها روی هم رفته شاید مساوی است با مقداری که بر عایدات گمرکی افزوده شده است در اینصورت جناب مسبو نورمال یک خدمت نمایانی در اضافه عایدات گمرکی با ما نکرده است باین مطلب کار ندارم عمده نظر من باین است که اداره گمرکات ما باید در تحت ریاست عالی و اوامر مطامه وزارت مالیه باشد و بنده نمی خواهم وارد در امور شخصی بشوم همیشه عرض می کنم باید در نظر داشت که اداره گمرکات خودمان را خودمان اداره کنیم یعنی طوری باشد که در تحت وزارت مالیه بیاید و اگر وزیر مالیه بگوید که او در تحت ریاست او اوامر وزارت مالیه نیست بنده قبول نخواهم کرد و میگویند بوظیفه قانونی خودش عمل نکرده است و اگر ما اینها را در تحت اداره خودمان نیآوریم موهب این است که ما ادارات خودمان را نمیتوانیم اداره کنیم و دلیل اینکه عرض می کنم مسبو نورمال بوظیفه خودش عمل نکرده است بیکس از آنها این است که مدتی است وزارت مالیه صورت حساب او را خواسته است و او حساب را بوزارت مالیه نداده است در صورتی که حساب روی میز او حاضر است و اگر بخوایم از کارهای او فی الجمله مطلع شویم بنده عرض می کنم کارهای سابقش هیچ السامه یک هیئتی را از طرف مجلس مین کننید که برود در اداره گمرک بحساب چهار ماهه اخیر او برسد و او حساب چهار ماهه خودش را بمانشان بدهد آنوقت معلوم می شود که در حسابهای آن بزرگوار که می گویند خیلی خدمات کرده است چه چیزها یافت می شود دیگر در خصوص ده هزار فرانک

اضافه مواجب او است که من نمی فهمم چطور تصویب کرده اند اگر تاریخ استخدام او را در اول مشروطیت نمی دانید عرض کنم مواجب اینکه آن چهار هزار فرانک است مواجیبی است که خودش در حق خودش بر قرار کرده است والا در ابتدای ریاست مسبو نوز مواجب او هفده هزار فرانک بوده بعد که ترقی کرد و اضافه مواجب باو دادند (۲۵) هزار فرانک رسید و قتیکه مسبو نوز رفت و ریاست با این شد (۱۵) هزار فرانک خودش بخودش اضافه مواجب داد باری بنده عرض میکنم همانطور که کثرت مسبو بزو آمد مجلس و در کمال مدافعه در مواد او شور شد همینطور باید در سایر کثرت آنها چشمه هامان را باز کنیم و بصره دولت رای بدهیم اینکه میگویند وزیر مالیه فوریت آنرا تقاضا کرده است معنی فوریت اینست که یک شور بشود نه دوسه شور لیکن ممکن است در همان یک شور دقت کامل بعمل بیاید و در آخر عرض می کنم وقتی که یک چنین کثرت مهمی را وزیر فوریت آنرا تقاضا میکند باید بدون مقدمه مجلس بیاورند لاف طبع کرده دو سه روز قبل از وقت با آقایان بدهد که افلا درست دهانشان مسبو باشند و اطراف کار را مطلع بشوند.

**میرزا ابراهیم مخان** - آقای اسدالله خان در این فرمایشات خودشان هر چه بفرمایند حق دارند بجهت اینکه آدم مار گزیده حق دارد از ریمان رنگارنگ برسد لکن نباید ما مقایسه کنیم امروز را با سه سال یا ده سال قبل که اگر یک مامور اقتصادی از خارجه بیاورند آن مأمور پلنیک بشود بنده نمیتوانم تصور کنم که امروز وزیر مالیه یک مأمور اقتصادی را چه از خارجه بیورد چه یک کثرت او را تجدید نماید باو یک مدرکی بدهد که آن مأمور پلنیک شود و اطمینان دارم که با وضع امروز اگر کسی بیاید نمیتواند از حدود تکلیفی خودش تجاوز کند و جواب فرمایشات آقای اسدالله خان را بنده نمیگویم جهت اینکه آقای وزیر مالیه خودشان تشریف دارند و از حیثیت کار او بهتر مسبو نورمال لکن در اینکه اداره گمرکات محتاج بیک رئیس اروپائی است حرفو دارند آیا در حسن اداره کردن این شخص هم حرفی دارند میخوام بدانم که در این چند فقره و حال اینکه بنده اطلاع دارم خدماتی را که این شخص بدولت کرده است تا حال هیچ یک از مستخدمین اروپائی نکرده است فقط یکی از کارهای او را بنده عرض میکنم آقایان ملاحظه بفرمایند که همین یک خدمت او چقدر شایان تحسین و جالب توجه است که این شخص برخلاف سایر اروپائیها که هستند سعی هستند در ادارات خودشان اروپائیها را داخل نموده و مارا محتاج بوجود آنها نمایند و این شخص بخلاف سعی است که ما را مستثنی از آنها کرده چنانچه از روزی که ریاست باین شده یکصد و پنجاه نفر از ایرانیها را تربیت کرده بطوریکه قابل ریاست شده اند بطوریکه در تمام ادارات گمرکی ما الان باستثنای شش هفت نفر بلژیکی سایر رؤسا تمام ایرانی هستند معلوم است همین یک خدمت او چقدر قابل تمجید است در خصوص تفاوتی

که در عمل گمرک در این مدت بواسطه حسن اداره کردن او حاصل شده است از کثرت وضوح عرض نمی کنم خودشان مسبو هستند که مقداری بواسطه کسر بودجه اداری خود گمرکات شده است که از راه اینکه رؤسا ایرانی شده اند و باینها از بلژیکیها کمتر حقوق داده میشود این تفاوت حاصل شده است در خصوص ده هزار فرانک اضافه مواجب او بنده عرض میکنم این شخص ریاست کل گمرکات دولت علیه ایران پیش خارجه و داخله شناخته میشود در اینصورت بنده تصور میکنم باید یک حقوقی باو داده شود که با این مقام مناسبت داشته باشد و بتواند حفظ این مقام را در مقابل رؤسای بانکها و مأمورین خارجی نماید و در خصوص اینکه بعضی لازم میدانند که یک بلژیکی دیگری برای ریاست گمرکات استخدام شود بنده تصور میکنم یک بلژیکی که تازه وارد شود هر قدر عالتر از این هم باشد انتفاعاتی را که ما امروز از این ممبریم بواسطه اطلاعات او از مملکت ما نتوانیم آن انتفاعات را از یکی که تازه وارد میشود ببریم باین جهت بنده همان پیشنهاد وزارت مالیه را در اضافه مواجب او تصویب میکنم.

**آقا سید حسین اردبیلی** - در این موقع باید نظریات را تقسیم کرد نظر مجلس باید در مقاله نامه ها از دوره باشد یکی از نظر اقتصادی که راجع بمالیه است یکی از نظر سیاسی و پلنیک این که یک قیدی اضافه بقانون اساسی شده است که مقاله نامه ها باید بصوب مجلس برسند نه از این راه است که مجلس ملاحظه در اشخاص نماید بلکه نظر باین است که از حیث اقتصادی یا پلنیک نظریات خودش را اظهار بدارد باین جهت بنده هیچ صلاح نمیدانم در خصوص شخص حرفی زده شود بجهت این که وزیر مالیه نظر بآن مسئولیتی که دارند خودشان باید ملاحظه اشخاص را نمایند و بعد از آنکه مجلس پیشنهاد کردند البته مجلس از حیث جهات سیاسی ملاحظات خود را میکنند در اینخصوص البته بعضی از نمایندگان محترم نظریات اداری و سیاسی را دارند و مثل آقای اسدالله خان و آقای ابوالقاسم میرزا و بعضی از نمایندگان محترم هم که مسبو هستند خوب است بفرمایند تا ما هم استفاده کنیم از اطلاعات آنها وزارت مالیه که این پیشنهاد را کرده است البته صلاح دانسته است و خدمات این شخص را هم قابل توجه دانسته چیزی که هست این فقط بکمسیون خارجه رفته است و بکمسیون بودجه نرفته است چنانچه از مجرای قانون باشد باید بآنجا رفته و از آنجا بیاید بجهت اینکه کمسیون بودجه باید موازنه عایدات کل را با مصارف کل بکنند که کم و زیاد او چقدر است بدبختانه می بینیم امروزه بودجه نداریم که اطلاع پیدا کرده و خرج مملکت را معین کرده بدانیم تا اینکه رفع اینگونه اختلافات بشود پس فقط لزوم رفتن بکمسیون خارجه از این راه بوده است که نظریات سیاسی در آن نمایند صورتی کنیم بنده و امثال بنده اگر بنا شود حرف بزنیم از این راه باشد که چرا فرانک باشد و باید تبدیل به تومان یا قران شود والا درباره شخص این مسبو بنده وسایل نمایندگان یعنی باستثنای چند نفر

دیگر معلوم نیست که اطلاع شخصی داشته باشیم دیگر اینکه بعضی از نمایندگان محترم می گویند که خدمت کرده است بنده نمی دانم که خدمت کرده یا نکرده است مسلم است این شخص را حقوق می دهند که خدمت نماید و خدمت او را هم باید وزیر مسبو باشد البته از خدمات او وزیر اطلاعات کلی دارد.

**وکیل التجار** - بنده عرض می کنم ما از گذشته آنچه برتریم و راهه کنیم البته حق داریم چون ترتیب صحیحی نداشته است از امروز ما باید خودمان را حاضر کنیم برای اینکه درست ناظر اعمال ادارات باشیم وزارتخانه همام ناظر اداراتی که در تحت وزارتخانه آنهاست باشند و تقیض بکنند چون امروز مذاکره از شخصی نیست از اداره است چنانچه این ملاحظه را هم نداشته باشیم فرق نخواهد کرد با زمان پیش اگر امروز یک شخصی را در یک اداره بگذاریم و آن توجه لازم از طرف وزیر باو نباشد آنهم می تواند همان حال را پیدا کند و اگر واقف آن وزارتخانه را نخواهیم داشت و آن وزیر را نخواهیم گذاشت که درست بشوند نظر در کار خودشان داشته باشند آن وقت ممکن است که هیچ فایده نداشته باشد این استخدام در آن صورت هیچ فرق نمی کند که آن شخص اطلاع داشته باشد یا اینکه شخص تجاری باشد یا شخص دیگر و بنده توضیحاً عرض می کنم یک کسی دیگر را که امروز از خارجه بخواهند برای ریاست گمرکات که هیچ در این مملکت نبوده است و هیچ اطلاعاتی از وضع این مملکت نداشته است ولو خیلی عالم باشد ما از او بقر این شخص که مدتی است خدمت کرده و از جزئیات و کلیات اداره که در او خدمت کرده است درست ملتفت شده است انتفاع نخواهیم برد ولی یک نکته بنده در مسئله خود کثرت عرض می کنم بنده موافق با پیشنهاد کمسیون خارجه وهم عقیده ام و لازم نمی دانم حکماً بکمسیون بودجه بروم چنانچه در نظامنامه هم اختیار می دهم که یک مطلبی را مستقیماً می توانم در مجلس مطرح مذاکره فرار داده بدون اینکه هیچ کمیسونی رجوع شود مطرح کنیم دیگر اینکه این شرایطی که اینجا نوشته شده است هیچ شرایطی از طرف مقابل نوشته نشده است که مثلا اگر بخواید در این چهار سال گفت از خدمت بکنند یا بخلاف وظیفه خود رفتار نمایند یا اگر بدون دستور العمل وزارت خانه خودش یک اقدامی کنند یا این که قبل از اخطار استعفا نمایند و ترک خدمت نمایند آن وقت یا او چطور رفتار خواهد شد باید بدانیم که از طرف وزیر چه اقدامی خواهد شد و مجازات او چیست از او چه مواخذه خواهیم کرد خوب است این را بفرمایند تا مستحضر شویم.

**صدیق حضرت** - بنده اساساً لازم می دانم که یک نفر اروپائی و یک نفر بلژیکی مخصوصاً تصریح نمایند که در گمرکات ما بدون وجود آنها اداره نمی شود ولی نظریات بنده نزدیک بهمان نظریات آقای آقا میرزا اسدالله خان است و مخصوصاً بنده خودم بواسطه امتحاناتی که کرده ام اینطور کثرت هارا تصویب نمی کنم در موقعی که یک شخص را میخواهند

(۶) ماهه برای بست و تکلیف مستخدم کنندیک شخص که خیلی ضدت می کرد من بودم که مکرر اظهار کردم زیرا که (۶) ماهه تمام می شد می آمدند اینجا بعضی عنوانات می کردند و می گفتند تجدید شود پس آن مستخدم (۶) ماهه نبود و ابداً بود و امروز همان طور که می گوئیم در دوره جدید نمی شود اشخاص قدیم مشغول کار باشند خوب است این مطلب را بیشتر اهمیت بدهیم در خصوص فرنگیکه که نسبت بوزرای ما خودرا مشغول نمی دانند مسلم است تا حال مشغول نمی دانستند و قبول نکنید از ایشان آن اشخاصی را که نمی توانند مشولیت وزیر را بر عهده بگیرند و در تحت ریاست وزیر بیایند و مطیع محض باشند بنده خیلی لازم می دانم که این روسا یا این فرنگیکه را که ما اینجا داریم در تحت مشولیت وزیر بیآوریم حالا که دوره تجدید است کثرت اینها هم تجدید کنیم اینجاصحبت این است که مسبو مورنارد را نگاهداریم که خودش باشد امروز ما باید بدانیم که در اداره گمرک ماتها که مسبو مورنارد نیست بکنده از بلژیکیها مستخدمند و این اداره را از زوری فورم جدید باصول بلژیک اداره کرده اند البته همانطور که گفته اند از نه نفری که هستند و خیلی اطلاعات آنها بیشتر از مسبو مورنارد است بهتر است از آنها معین نمایند و اما اینکه میگویند ماچهل هزار فرانک بار میدادیم و حالا پنجاه هزار فرانک بدهیم بعضی از آقایان مسبو وقت همان عیب را خواهد داشت که آقای میرزا اسدالله خان فرمودند و قتیکه ما یک شخص که نقل او همیزی بوده یعنی میرفته اجناس را در گمرک میدیده است باید یک چنین شخصی بنده از فرانک مواجب بدهید در اینصورت چنانچه دولت در نظر دارد از برای وزارت خانه ها مستشارهای عالم بیاورد بآنها چقدر مواجب خواهد داد بدیهی است که آنها باین جزئیات آنوقت راضی نخواهند شد بدیهی است ما اگر بگوئیم باو باید کمتر داد دولت او قبول نخواهد کرد و این یکسر مشقی است برای سایر اروپائیها که ما خیال استخدام آنها را داریم و یک عیبی در دوره استبداد داشتیم که از آنراه خیلی ضرر میبردیم آن این بود که از سفارت خانه ها هر خواهش میشد بدون هیچ ملاحظه خواهش آنها را قبول میکردیم و لسی امیدواریم که امروز که دولت دولت مشروطه است امورات ما بروق اصول مشروطیت باشد و اگر بنا بود این خواهشات را بپذیریم باید ملاحظه کرد در صورتی که برای وزارتخانه ها مستشارها بیآوریم آنوقت در آخر سال باین بودجه قلیل چه مبلغ زیادی باید بآنها حقوق بدهیم دیگر آنکه در این کثرت نوشته شده است در صورتیکه دولت او را بخواید مواجب بکساله او را باو خواهد داد بنده این را هیچ نمیتوانم تصویب کنم بجهت اینکه ملاحظه اینرا بفرمایند که اگر این شخص در مملکت خودش کار نداشت صحیح بود که چیزی باو داده شود برای اینکه تا برود بمملکت خودش یک کاری پیدا کند یک مدتی لازم خواهد داشت باید یک چیزی داشته باشد در اینصورت بخورد اما در صورتیکه در اداره گمرک دولت خودش کار دارد و بعضی اینکه از اینجا رفت سر کار خودش می رود در اینصورت نباید خودش چنین توفی داشته باشد

یک عرض دیگر بنده در طول مدت است که چهار سال را خیلی زیاد میدانم بلاخطاتی یکی آنکه وقتیکه مدت کثرت کمتر شد در این مدت سعی در خدمت میکنم از برای اینکه بواسطه حسن خدمت او کثرتش را تجدید کند و در صورتیکه مدت زیاد شد این نظر را نخواهد داشت دیگر اینکه دست دولت هم تا چهار سال بسته نیست و در این کثرت تا چهار سال دست دولت را می بندیم این بود نظریات بنده .

**نواب** - بنده عرض میکنم در اینجا مطلب را بشخص مراد راجع کرده اند ما در شخص او حرفی نداریم وزیر مالیه لازم نمیداند که یک مدیر خارجی اداره گمرک داشته باشد و چند روز قبل هم در اینخصوص یاره اظهارت کردند شخصی که چندین سال در اینجا خدمت کرده است و مبالغی بر عبادت گمرکی افزوده است مسیو مراد است که وزارت مالیه و سایر اولیای امور کمال رضایت را از او دارند و او هم از فراریکه وزیر مالیه اظهار میکرد کمال اطاعت را از وزیر مالیه دارد و مقتضیات امروزه موافق میل و سلیقه وزیر مالیه رفتار مینماید و بطوری هم که آقای صدیق حضرت گفتند اداره گمرک تا ماه (۲۰) فراروایی که کلیه آن اداره را اداره نماید محتاج است حالا چه این مراد باشد یا دیگری تصور نمیکند از وظیفه مجلس باشد که در اینخصوص صحبت نماید دیگر آنکه در اینجا یعنی مذاکرات شده که اداره گمرک بر میخورد مثلا اسدالله خان گفتند اگر میخواهد بنده حساب اداره گمرک چه قسم است از اینجا بروند و بحساب چهار ماهه اخیر آنجا رسیدگی کنند بنده تصور نمیکند حساب اداره گمرک اینقدر ناصحیح بوده باشد بجهت اینکه اتفاق افتاده است بنده خودم با دار گمرک کار داشته ام و مخصوصاً همین اواخر رفته ام آنجا صورت خواسته ام فوراً با کمال جلدی و چابکی صورت را دادند در اینصورت تصدیق نمیکند و خوش نمیدانم آن اظهارات را که اسدالله خان کردند .

**وزیر جنگ** - امروز بنده برای امتحان آمده ام و تصور نمیکند در کابینه وزراء کاری سهلتر از این باشد این در واقع یک مسئله تازه نیست یک شخص مستخدم دولت بوده است ما هم کمال رضایت را از او داریم وزارت مالیه هم از او تجدید کثرت او را تصویب مینماید و بنده تصور نمیکند وقتیکه این مطلب بمجلس آردیم بکنفر مخالف پیدا شود و حالا می بینم اینطور سخنی هامیکنند در صورتیکه از برای یک مسئله باین جزئی اینطور اشکالات پیش میاید چطور از ما کار میخواهند این مستخدم شما بوده امتحانات خودش را هم داده است آمدیم اینرا عوض کردیم دیگری را آوردیم کی ضامن اعمال او است هجالة اینرا که رضایت از او داریم و برای ما هم خدمت کرده است لازم میدانم کثرت او را تجدید کنیم اینقدر اشکال ندارد .

**اسدالله میرزا** - بنده با بعضی از آقایان مخالفم لکن این در اینخصوص عرضی ندارم بجهت اینکه نمایندگان هر قدر ملاحظه دارند در اینکار بکنند لکن چنانچه آقای وزیر جنگ فرمودند باید قدری ملاحظه آنها را هم کرد و ملاحظه پیشرفت کار را کرد بنده آنچه حس میکنم می بینم آنها بین چندین تضییقات واقع شده اند در واقع بین دوستک آسیا هستند از یکطرف از آنها استواریت تمام میخواهند با این تراکم امور و مطالب همه که امروز درواسته

از یکطرف آنها در بعضی مواردیکه قدری دقت نظر و جلب عقیده مجلس را میخواهند این همه تضییقات میشود بعقیده بنده اینطور سخت گیرها با آن حدود مسئولیتی که از برای وزراء قرار داده اید صحیح نیست که اینقدر با آنها فشار وارد شود باین مقتضیات مملکت خوب است قدری با آنها همراهی شود اما در باب این شخص دوسه مسئله در اینجا گفته شد که بنده مجبورم صریحاً جواب بگویم اولاً گفته شد که این شخص در دوره استبداد کثرتش شده و عادت کرده بر سومات زمان استبداد اشخاصیکه چه از داخله و چه از خارجه باین ترتیبات عادت کرده اند باید عرض کنیم بنده منکر نمی شوم و هیچکس منکر نمیشود که طبع انسان اغلب مایل بتخطی است در صورتیکه بلو گیری از او نشود و این يك مثل معروفی است که در اروپا میگویند که همه کس را دزد فرض کنید مگر آنکه بر ائتمه خودش را ثابت نماید و گمان نمیکند که امر وزیر خلاق عادت قدیمه رفتار نماید بواسطه این که اومی بیند که قانون اساسی شما چیست تکلیف او همین است البته تخطی نخواهد کرد مگر از این مسئله اساسی اینست که در باره اشخاص همیشه رفتن داشته باشید والا اگر بخواهید کارها را بدینانته و درستی اشخاص و اگذار کنید بنده گمان می کنم که هیچ فایده نخواهد داشت دیگر اینکه یک قدری اظهاراتی که خلاف احساسات دوستانه است نسبت به خارجه ها خوب است بشود اما در باب اینکه اظهار شد بحساب از رسیدگی شود البته دولت یک چنین اداره بزرگ خود را بحساب نخواهد گذاشت و بحساب او رسیدگی خواهد کرد و هیچکس نیست که بگوید نباید بحساب رسیدگی کرد و اگر واقماً بحساب او رسیدگی شد و حساب او صحیح نبود یعنی دیدند خلافی در حساب او هست این يك تقصیر خیلی بزرگی خواهد بود و این شخص علاوه بر آنکه در مملکت شما مفتضح است در تمام عالم مفتضح خواهد شد دیگر اینکه فرمودند این معین بود و درجه عالی نداشته است و ما باید يك کسی را بیآوریم که درجه عالی داشته باشد بنده عرض می کنم این کمی معین بوده است و در کجا معین بوده است درده سال قبل مثلا اگر در مملکت خودش معین بوده حالا ده سال است در این مملکت خدمت میکند و این دولت می تواند باو ترفیع بدهد یا بقول خودمان آن معین را امروز رئیس کل نماید و بعقیده بنده این هیچ عیبی ندارد و باید این را خیلی بر خود حتم کرد اگر چه آقای رئیس فرمودند در جلسه خصوصی مذاکره شده بود لکن بنده آن روز حس کردم که این مسئله بالاتفاق یا اقلاً با اکثریت برودی خواهد گذشت حالا بمس می بینم اینطور بیانات میشود خیلی محل تأسف است .

**وزیر مالیه** - بنده چون هیچ نیفهم ضدیتی که باین مسئله میشود یا اینکه می فهمم و بدبختانه بلکه خیلی بدبختانه نمی خواهم بگویم باین جهت هیچ دفاع نخواهم کرد ولیکن چون خیلی بد است سکوت بنده در مسئله که خودم پیشنهاد کردم لذا مجبورم دوسه کلامه عرض کنم عرض میکنم که این مطلب بمجلس آمد بملاحظه این بود که در قانون اساسی تصریح کرده است که کثرت آنها باید بمجلس بیاید لکن دیگر مجلس ابد حق ندارد

**وزیر مالیه** - بنده چون هیچ نیفهم ضدیتی که باین مسئله میشود یا اینکه می فهمم و بدبختانه بلکه خیلی بدبختانه نمی خواهم بگویم باین جهت هیچ دفاع نخواهم کرد ولیکن چون خیلی بد است سکوت بنده در مسئله که خودم پیشنهاد کردم لذا مجبورم دوسه کلامه عرض کنم عرض میکنم که این مطلب بمجلس آمد بملاحظه این بود که در قانون اساسی تصریح کرده است که کثرت آنها باید بمجلس بیاید لکن دیگر مجلس ابد حق ندارد

دارم در این ماده اولاً عرض میکنم خدمت آقای وزیر جنگ و آقای وزیر مالیه که آن اثریکه در مجلس شورای ملی در اینگونه مطالب هست این است که فرق داشته باشد بین ترتیبات دوره مشروطه با زمان استبداد چه بسا میشود که مطلبی که بمجلس می آید همانوقت تصویب شده و فوراً میگذرد و بسا مطلبی است که باید مذاکرات لازمه از روی دقت بعمل آید مشاوره مجلس این فایده را دارد که مسلک پلنتیکی دسایس او معلوم میشود و اگر بنا شود هر چه وزرا بمجلس بیاورند آنها را فوراً تصویب کنند مسلک مجلس معلوم نخواهد شد بجهت اینکه در اینجا دو نظر است يك نظر پلنتیکی يك نظر اقتصادی اضافه که در حقوق يك مستخدمی خواسته می شود راجع بمالیه مملکت است و از نظر اقتصادی مجلس باید دروا نظر کند و بخود کثرت از راه پلنتیک باید نظر کرد بنده عرض میکنم که نباید فراموش کرد آن حرفهایی که زده میشود و خیلی قابل توجه بود و بنده خیلی لازم میدانم که جواب کافی بآنها داده شود برای اینکه آن مذاکرات که شد خیلی ساده بود اما در زیادی حقوق خوب بود که منطقی جواب میداند و من که يك و کبلی هستم عرض میکنم اینگونه مذاکرات خیلی جلو گیری از آزادی افکار يك نفر و کبل می کند که بتواند حرف بزند بنده عرض می کنم که این يك سابقه خواهد شد برای مستشارهای دیگر که هیئت وزرای مایخواهند بیاورند مستخدم نمایند آيا هیئت وزرای ما میخواهند مستشار بیاورند یا خیر آيا میخواهند از اشخاص عالم و قابل برای اداره کردن بیاورند یا خیر آيا بست تر از مسیو مراد میتوان آن مستشار بشود و بیکتر از حقوق اورا رضی میشود یا خیر تصور می کنم که خیلی اسباب مصلی خواهد شد که حقوق مستشارها را کمتر از او قرار دهیم و این را رای بدیم و تصویب کنیم اسباب اشکال خواهد شد برای اینکه هیچ نظر اقتصادی و پلنتیکی در آن نشده است با وجود این بنده عرض می کنم یک قدری تأمل لازم است در صورتیکه اول حقوق این شخص هفتده هزار فرانک بوده است و بعد چهل هزار فرانک شده و حالا ده هزار فرانک میخواهد بر حقوق يك مستخدم اضافه کند بعضی که تصویب نمیکند نباید جلوی آزادی انکار آنها را گرفت الان از حیث اقتصاد خوبست در مواجبا و ملاحظه بکنید اگر بیشتر از این مالیه دولت ما اجازه میدهد آنوقت اضافه بدهید اگر اجازه نمیدهد می بینیم در این موقع که فریاد پول یولمان بلند است این اضافه را بدهید .

**وزیر مالیه** - اولاً کسی آزادی افکار نمایندگان را نخواست سلب کند ولی خیلی محل تأسف است که پیشنهاد وزیر و اشخاصیکه در کارند هیچوجه قابل توجه نمیشود و خیلی مخصوصاً میل باین هست که در يك موضوع که بنده عقیده ندارم حرف زیادی در او زده شود اینقدر سخت گیری میشود در خصوص اصل تجدید کثرت او که ظاهراً مخالفی چندان ندارد تمام متفقند که این اداره يك رئیس خارجی لازم دارد این شخص تا بحال بوده حالا نظر بساینکه هیئت وزرا از او رضایت

**وزیر مالیه** - اولاً کسی آزادی افکار نمایندگان را نخواست سلب کند ولی خیلی محل تأسف است که پیشنهاد وزیر و اشخاصیکه در کارند هیچوجه قابل توجه نمیشود و خیلی مخصوصاً میل باین هست که در يك موضوع که بنده عقیده ندارم حرف زیادی در او زده شود اینقدر سخت گیری میشود در خصوص اصل تجدید کثرت او که ظاهراً مخالفی چندان ندارد تمام متفقند که این اداره يك رئیس خارجی لازم دارد این شخص تا بحال بوده حالا نظر بساینکه هیئت وزرا از او رضایت

دارند تصویب میکنند تجدید کثرت او را و اغلب هم از آقایان موافقت فقط يك مسئله اضافه حقوق او است که او را هم بنده پیشنهاد می کنم باو داده شود آنها که می گویند این خیلی زیاد است باید تصور کنند که این يك شخصی است که هشت کروار مالیه مملکت در زیر قلم او است و زیاد بر دوازده نفر از ایرانی و فرنگی ریاست دارد که در بین آنها هست اشخاصی که دارای (۳۵) هزار فرانک حقوق هستند در اینصورت نباید تصور کنیم که این يك چیز زیادی است عقیده بنده در این بود پس از اینکه این را وزراء تصویب کردند مجلس باید يك حسن تلقی او را قبول خواهد کرد و تصور میکنم هر چه بیشتر در این باب صحبت شود آن حسن اثریکه منظور بود از بین خواهد رفت .

**ابوالقاسم میرزا** - بعقیده بنده در این پیشنهاد که وزرا کرده اند نباید خیلی سخت گیری کرد این هشت نه سال است در این اداره خدمت کرده بعلاوه قریب (۲۰۰) هزار تومان بر دخل افزوده است بنده خودم قریب هشتنه سال در این اداره بوده ام و بخوبی اطلاع دارم این که می گویند اضافه عایدی که پیدا شده است بواسطه نقره بوده است که حاج محمد اسمعیل آقا وارد کرده عرض میکنم در چند سال قبل حاجی فرج همینطور مقدار زیادی نقره وارد کرده چرا آن تفاوت در آنوقت پیدا نشد پس نمی توانم از هیچ راه این اضافه عایدی را در نظر بگیریم مگر اینکه بگوئیم بواسطه مرافعت و حسن اداره کردن این شخص است .

**وزیر جنگ** - بنده يك عرض داشتم رئیس - بفرمائید .

**وزیر جنگ** - این مطلب خیلی طول کشید بنده تصور نمیکردم اینقدر طول بکشد این شخص هم در فرنگستان و هم در ایران خیلی خدمت کرده است بدیهی است وقتی کسی خیلی خدمت کرد و از او رضایت داشتند و خواستند او را در همان خدمت ابقا نمایند اضافه مواجبا بساو خواهند داد این شخص الان در این مملکت مقام يك وزیر را پیدا کرده است مقام آن کسی را دارد که سابقاً صاحب این مقام میگفتند وزیر گمرک امروز همان مقام به این شخص معول میشود و گفته میشود رئیس کل گمرکات و این مواجبا که باو داده میشود بنسبست آن مقام خیلی زیاد نیست این يك کاری بود که باید زود بگذرد حالا بنده عرض میکنم که رای بگیرید .

**متمین السلطنه** - بنده اگر چه موافقم لکن اینکه آدم اینجا بسکی دو مطلب است لازم است عرض کنم گرچه يك عرض بنده هم خارج از این مسئله است آنکه خارج است این است که يك مطلبی را که طرح میشود و موافق میل بعضی از نمایندگان نیست نباید آن را بطور قهرویا تعرض مانع از گذشتن آن باشند اما در خصوص نگذشتن این حرارتی که از بعضی نمایندگان مشاهده میشود در باب این شخص که تجدید کثرت او نشود یا اینکه اضافه حقوق باو داده نشود عرض میکنم چون بنده در آن اداره بوده ام بخوبی از آن اداره مسبوق میباشم باین جهت مکلف

بجواب دادن آن اعتراضها هستم زمانیکه در اداره گمرک بودم مخصوصاً خدماتی که این شخص کرده است علاوه بر آنکه بر عایدات مملکتی افزوده است درصدد تربیت مستخدمین ایرانی که در اداره گمرک هستند برآمده در واقع این خودش يك خدمت بزرگی است که باین مملکت و اهل این مملکت نموده است و در صورتیکه در همان زمان منظم ترین ادارات اداره گمرک بوده است و گویا هیچکس منکر این نیست پس این حرارت در واقع موضوع ندارد و نسبت به اداره گمرک اعتراضاتی که شد وزیر مالیه و غیره جواب دادند در اینجا صحبت میشود از اینکه ما مدیر مین کنیم یا بکنیم این چه صحبتی است میشد بکلی از وظیفه مجلس خارج است این مطلب راجع بوزیر مالیه است صلاح می دانم این شخص را مدیریت کل معین نمایند یا صلاح نمی دانم هیچوجه راجع بمجلس شورای ملی نیست و منتهی نبود که گفته شده دیگر اینکه يك نکته که آقای صدیق حضرت گفتند بنده مجبورم رد کنم گفته شد عادت بترتیبات سابق کرده است عرض میکنم این نبود مگر بواسطه آزادی که رؤسای آنها بآنها میدادند و الا چیزیکه قابل توجه است اینست که ادارات گمرکات ما که همیشه وقت خودش را تابع وزیر مالیه نمی دانستند ولی امروز که دولت مشروطه است و قانون اساسی دارد مسلماً از قاعده و قانون ممکن نیست که هیچکس نتواند خارج شود البته این خودش عالم است می داند در دوره مشروطیت حاکم قانون است و خود را بحکم قوانین مشروطیت دانسته و ممکن است بهتر هم رفتار نماید و اگر چه فرمودند خیلی اهمیت دارد اداره گمرک و باین منظم تر باشد بنده عرض میکنم البته امروز باید منظم تر باشد و يك اندازه هم ما باید قبول خودمان را مصروف داریم که منظم شود و چیزی که خیلی قابل توجه است اینکه بواسطه حسن اداره مقداری کاسته است بعقیده بنده آن چیزیکه وظیفه مجلس است این است که کثرت این شخص تجدید شود دیگر در باب اضافه حقوق او که این (۱۰۰۰۰) فرانک باو داده شود یا خیر بنده الان عرض می کنم که این مطلب آنقدر مذاکره لازم ندارد و خوب است زودتر از مجلس بگذرد رای بگیریم .

**رئیس** - رای گرفته می شود در اینجا دو نظرات آقایان مسبوق باشند يك نظر این است که ماده باده رای گرفته شود و بکنظر از اینکه در باب ده هزار فرانک رای گرفته شود .

**وزیر مالیه** - بطوریکه آقای متمین السلطنه فرمودند فقط باید در تجدید کثرت مواجبا او رای گرفت بجهت اینکه این بهترین کثرتانی است که بسته شده است نسبت بآن کثرتهای سابق حتی از تمام کثرتها در شرایط سهل تر است کمال دقت در کمیسیون شده است تمام این شرایط سهل تر از شرایط سایر کثرتهاست که تصویب کمیسیون گذاشته است حتی سهل تر از کثرت اطباءی است که تا بحال کثرت کرده اند .

**رئیس** - حالا رای می گیریم بقیام و نمود آقایانی که تصویب می کنند که ماده باده

رای گرفته شود قیام نمایند ( اغلب قیام نکردند )  
 رئیس - اکثریت حاصل نشد پس با اضافه  
 حقوق رای می گیریم کسانی که تصویب می کنند  
 ده هزار فرانک اضافه موجب بمسیوم نارزداده شود  
 ورقه سفید خواهند انداخت - [ رای گرفته شد  
 معاضد الملک نتیجه رای را باینطور اعلام کرد عده  
 حضار ( ۵۷ ) ورقه سفید ( ۳۲ ) ورقه آبی [ ۱۲ ]  
 امتناع ( ۱۳ ]

رئیس - با اکثریت پذیرفته شد :  
 اسامی رد کنندگان :

- نواب . عز الممالک . وحید الملک . بهجت
- آقا سید محمد باقر ادیب . ادیب التجار . نجات
- عز الممالک . منتصر السلطان . حاجی آقا صدیق
- حضرت . آقا شیخ اسمعیل هشرودی
- اسامی قول کنندگان :
- معاضد الملک . ارباب کیخسرو . حاجی سید
- ابراهیم مدرسی . ضیاء الممالک . افتخار الواعظین
- متین السلطنه . آدینه محمد خان . وکیل التجار .
- آقا شیخ ابراهیم زنجانی . مستشار الدوله . معتمد
- التجار . آقا شیخ رضا . دکتر امیرخان . شبانی
- صدرالامام . حکیم الملک . ممتاز الدوله . اسدالله
- میرزا . میرزا ابراهیم خان . حاجی محمد کریم
- خان . آقا شیخ علی خراسانی . آقا سید محمد رضا
- مؤمن الملک . عز الملک . وکیل العایا . فهم
- الملک . ابوالقاسم میرزا . ذکاء الملک . حاجی
- میرزا آقا . آقا عبدالحسین . میرزا مرتضی قلیخان
- آقا محمد . حاج مصدق الممالک .

رئیس - دستور روز شنبه - رایورت بودجه  
 راجع بخالصجات رایورت بودجه راجع بمسافرت  
 مأمورین خارجه - ایضاً راجع بمسیوم تان بلژیکی  
 ایضاً راجع بتقاضای وزیر جنگ در باب خرید اسلحه  
 رایورت نظام در خصوص پنجهزار تفنگ که  
 بتصویب سردار ملی خرید شده است . رایورت  
 نظام راجع بمشین آلات توپخانه و غیره [ در این  
 موقع کدو ساعت از شب گذشته بود رئیس حرکت  
 کرد مجلس ختم شد ]

جلسه ۱۰۵

صورت مشروح روز شنبه دهم

جمادی الثانیه ۱۳۲۸

مجلس تقریباً دو ساعت ونیم قبل از غروب بریاست  
 آقای ممتاز الدوله نایب رئیس تشکیل گردید  
 صورت مجلس روز پنجشنبه را آقای معاضد الملک  
 قرائت نمود .

نایب رئیس - ملاحظه در صورت مجلس هست ؟  
 وکیل التجار - در تمام مواد رای گرفته نشد  
 فقط در اضافه ده هزار فرانک رای گرفته شد دیگر  
 اینکه استدعا میکنم مقرر فرمائید در عوض کفترات  
 قرارنامه یا مقاوله نامه نوشته شود .

نایب رئیس - سه فقره رای گرفته شد یکی  
 در اساس کفترات بود که رای گرفته شد در اینکه  
 مجلس تجدید این کفترات را تصویب میکند یا خیر  
 و تصویب شد یکی هم در تصویب ده هزار فرانک که  
 سالیانه اضافه شود و یکی هم رای گرفته شد که

داخل مواد شویم و ماده بماده رای بگیریم که رد شد .  
 وکیل التجار - صحیح است بنده هم میخواستم  
 عرض کنم که در مواد داخل نشدیم فقط یکمرتبه  
 رای گرفته شد با اضافه ده هزار فرانک .

محمد هاشم میرزا - در مسئله حاج عدل -  
 السلطنه در رایورت کمیسیون ماهیانه دو هزار و  
 پانصد تومان تصویب شده بود و در صورت مجلس  
 ده هزار تومان نوشته شده است .

نایب رئیس - رجوع باصل می کنیم رایورت  
 کمیسیون بودجه راجع بخالصجات است قرائت میشود  
 ( آقای میرزا مرتضی قلیخان رایورت کمیسیون  
 بودجه را قرائت کردند که چندی قبل عریضه از  
 طرف بصیر الممالک و معیز الممالک بمجلس داده شده  
 بود مشعر بر اینکه محل خوار را وزارت مالیه پنج  
 ساله بما اجازه داده بعد از پنجمه پانزده ساله بهیئت  
 کمپانی واگذار کرده از وزارت مالیه تحقیق شد  
 جواب دادند که وزارت مالیه چون استنباط کرد که  
 اگر عمل خوار و شهریار باین دو نفر باشد مال دیوان  
 بکلی از میان میرود باینجهت بکمپانی واگذار کرده  
 و در ضمن این تحقیقات عریضه از طرف جمع کثیری  
 از تجار و اصناف تهران رسید که خالصجات طهران  
 را بدون اعلان عمومی و ترتیب مزایده شانزده ساله  
 بکمپانی اجاره داده اند و این ترتیب برخلاف اصول  
 مشروطیت است و چون مجلس و کمیسیون هیچ سابقه  
 از این عمل نداشتند توضیحات کامله در این باب  
 خواستند و بعد از آنکه شرح مفصل اظهار داشتند  
 کمیسیون آنجواب را کافی ندانسته از وزارت مالیه  
 تقاضا نمود مواد اجاره نامه کمپانی را بایک نفر از  
 وزارت مالیه برای مذاکرات در اینخصوص بفرستند  
 پس از فرستادن صورت اجاره نامه و آقای حاج معین  
 دفتر برای دادن پاره توضیحات و مذاکرات لازم  
 با ملاحظه اطراف کار بالاخره کمیسیون صحت  
 این معامله را نمیتواند تصدیق کند و این طور  
 صلاح می دانند که بواسطه استعراض داخلی دولت  
 خودش این خالصجات را اداره نماید و در صورتی  
 که بنای اجاره باشد پس از اعلان عمومی و ترتیب  
 مزایده با شرایط بمجلس شورای ملی پیشنهاد نماید  
 که پس از مذاقه و شور رای قطعی در آن باب داده  
 شود . صورت لایحه وزارت مالیه که در جواب کمیسیون  
 در مقام توضیح اظهار داشته بود و صورت قرارداد  
 و اجاره نامه فیما بین کمپانی و وزارت مالیه مشتمل  
 بر هیجده ماده را نیز قرائت نمودند . )

حاج آقا - چون این کنتراتی که بسته شده  
 فقط باید در اساس صحت کرد و در موادش  
 نباید مذاکره کرد از این جهت بنده عرض کردم  
 موادش خوانده شود برای اینکه فایده ندارد اساساً این  
 قرارنامه و اجاره دولتی بمجلس بیاید و حال اینکه  
 کفترات و اجاره نامهها بنص قانون اساسی از حقوق  
 ثابت مجلس است و چندین مرتبه در این مجلس مذاکره  
 شد تصویب نمود و بجا انکار کردند بیکمچه قرارنامه گمان  
 می کنم که در زمان استبداد هم بسته نشده است  
 چه رسد بزمان مشروطه و ترتیب قانونی یک چنین  
 مقاوله نامه که اساس امور رعیت و تمام پیش آمد  
 سعادت و شقاوت نمایندگی او را بدست کمپانی می

دهد بدون اینکه این مسئله بمزایده گذارده شود و  
 احدی از این ترتیب اطلاع پیدا نماید و رای ملت  
 در اینخصوص کشف شود بدون اینکه کسی نیست که  
 شرایط سهل تر از این را قبول می کند وزارت مالیه  
 که تمام اموال خالصجات دولتی از اینباب  
 غیره بطوری که در رایورت ذکر شده باین کمپانی  
 داده اند هیچ تا این کرده که در این مدت رعیت بیچاره  
 پیش آمدزندگانی را در رشته سعادت بباندازد و هیچ  
 پیش بینی کرده اند که زندگانی یک مشت رعیت بیچاره  
 آنجا در این شانزده سال مدت بچه نوع خواهد بود  
 و حال آنکه باین ترتیب که اینجا نوشته اند تمام پیش  
 آمد کار آنها را داده اند بدست یک کمپانی بدون  
 این که ذره از حال آنها ملاحظه کرده باشند ما که  
 یک دسته از وکلای ملت هستیم و می خواهیم در  
 آتیه تأمین کنیم زندگانی رعایا را حتی اینکه می  
 گوئیم من بعد باید املاک بر رعیت فروخته شود و  
 زندگانی آنها بهتر از سابق مرتب شود و در صورتی  
 که ما یملک رعایا معلوم نیست شانزده سال نباید  
 یک کمپانی تمام پیش آمد زندگانی این مردم  
 بیچاره را در دست بگیرد و تمام پیش آمد خالصجات  
 دولتی که بهتر از بیشتر ممکن است آنها را تأمین کرد  
 بآنها سپرده آنهام باین مقاوله نامه که ابد آن بمجلس  
 آمده و نه بمزایده گذارده شده است و بعد هم که  
 ا- طار شده است بوزارت مالیه که هستند کسانی که  
 بهمین طوری که کمپانی قبول کرده شرایط سهل  
 تر قبول می نمایند و بالاخره بعد از تذکرات متعذر  
 میشوند باینکه وزارت مالیه تأمین نداشت و این که  
 بمزایده گذاشته ترتیب مزایده این است که هر کس  
 می آید می گوید من باین شرایط قبول می کنم ملاحظه  
 کنند و شرایط سهلتر باشخصی که می دانند بدهند  
 و تکلیف وزارت مالیه نیز در این مسئله این بود  
 که اینهایی که عریضی بمجلس داده اند بخواهد  
 و از آنها در مقابل تأمین ضامن مطالبه نماید باینکه  
 بدون مذاکره بگویند که من چون تأمین  
 نداشتیم باین کمپانی واگذار کردیم  
 و رفیع اشخاص سابق را از این خالصجات نماید و یکی  
 دیگر بنده گمان میکنم که این مسئله دقت زیاد لازم  
 دارد و کمیسیون نظریات خود را بخوبی بعمل آورده  
 و هر قدر مذاقه شود بهتر از این گمان نمیکنم ملاحظه  
 شود و همانطوریکه رایورت داده اند باید این مسئله  
 بمزایده گذارده شود و هر کسی با شرایط سهلتر قبول  
 کرد باوداده شود والا کفترات پانزده ساله امروزه در  
 این مملکت بسته نشود .

منتصر السلطان - بنده اولاً یک چیزی لازم  
 است عرض کنم و بعد که داخل مواد شدیم اگر مجلس  
 صلاح دانست این مسئله را رجوع کند بکمیسیون بودجه  
 یا کمیسیون قوانین مالیه برای این که ما اگر  
 بخواهیم لغو بکنیم این کمپانی را بکضرر کلی بدولت  
 میخورد بیک علت و بعد هم عیوبات این که اگر بکارهای  
 این کمپانی و شرایط این قرارنامه در مجلس رسیدگی  
 نشود عرضی میکنم علت اینکه اگر این کمپانی لغو  
 شود بکضرر کلی بدولت میخورد این است که ایلات  
 آنجا و قتیکه اطلاع پیدا کردند میگویند شما ارباب  
 ما نیستید و هیچ اطاعت آنها را نمیکند و محصول را  
 هم کمپانی و ایلات میبرند میخورند آنوقت کمپانی  
 میگوید که چون شما شهرت داده اید بر ضد ما هر عایا از  
 ما اطاعت نکردند و ما نتوانستیم محصول را دریافت نمائیم